ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ. ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрийн Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 146 (4159). ЕРА, 9 декабрь, 1965 шу. Мах 2 кап.

Тахан номер тIа:

КПСС ЦК Хьалхарча секретара новкъоста Л. И. Брежнева къамаьл

Новкъостий!

Мукъаба сона вай боахам хьалбарца эгтара айхагIа а юкъарчал доацаш гаргагIа а бувзам бола хIанз йола тIахьожама система дIахо а эргайоаккхаш тоаярах долча дешах тхоашта хетар ала.

Шоана ховш ма дий кхо шу хьалха моттигашка йоаггIаш йола тIахьожама органаш а йолаш йола партийно-паччахьалкхен тIахьожама Комитет е аьнна решени тIайийца хилар.

Партийно-паччахьалкхен тIахьожама органаша кхаь шера баьча балха опыто хьахьеккхар, цар боккха болх баь хилар а вай экономика, паччахьалкхени боахамеи аппарата болх эргабоаккхаш тоабеча, нах общества дерригача гIулакхашта доал дара юкъеозача, коммунисташи парте боацараши тIахьожама гIулакха юкъебоалабеча партенеи правительстванеи новкъостал дар а.

ЦК членашта бовзаш ба партийно-паччахьалкхен тIахьожама органаша беш бола болх, цудухьа аз доаладергдац балхах дола хаьдда масалаш. Бакъда, новкъостий, из дац цар балха тIа кхоачамбоацараш дац яхилга.

Вай советски тIахьожама система эгтара демократичнегIен йизза халкъеи система я. Вай социалистически паччахьалкхен чухь еррига бокъонаш, царца тIахьожама бокъо а, халкъа кара я из ший мехка цаI мара воаца да хиларга хьежжа.

Къахьегамхой тIахьожам латт эгтара хьалха, лардий лард йолча боахама вахара, производстваи распределенеи даькъа, паччахьалкхен аппарата балха тIа. Из да социализмо къахьегамхошта деннача эгтара а толашагIдарех цхьа хIама.

Общественни тIахьожам лоаттабара чIоаггIа хьаштдолаш я советски паччахьалкхе. ТIахьожама юкъеаза нах дукхагIа ме хул, тIаккха, паччахьалкхенна доал дара къахьегамхой дукхагIа юкъеаза ме хул дикагIа болх беш хургья вай паччахьалкхен система.

Парте хьалхленца болх беш йола вай тIахьожама органаш цхьадолча даькъе кхетам балара школа а ма йий. Практике советски наха шоаш мехка даьй хилара уйла, хIара гражданин ерригача общества гIулакх бахьан ше чIоаггIа бехктокхаме хилара уйла чуйоссаю цар.

ТIахьожама общественни лоархIам шербелга социалистически демократи мамогга дегIайоалаяра новкъа боаккха цIенхаштта бола гIа хургхилар теркалдича, КПСС ЦК Президиума хетачох, нийса хургда тIахьожама хIанз йолаш йола система дIахо а эргайоаккхаш тоаяр.

Укхаза дувцар да партийно-паччахьалкхен тIахьожама системах **халкъа тIахьожама** система елга. Социалистически паччахьалкхен чухь тIахьожама хьалхашка латта «декхар да: ерригa къахьегаш бола нах, маIа нах а **къаьстта кхалнах** а, болхлой-ахархой инспекцена юкъе дакъа лоацийташ чакхбаха», яхача В. И. Ленина указане тIара хьадоагIаш да из.

Ховш мадарра, КПСС Программо дIадех паччахьалкхен тIахьожам моттигерча общественни инспекцешца лоаттабергболаш йола халкъа тIахьожама система хьаяр.

Цунца дувзаденна хьаотт тIахьожама органех цIи тиллара дош. ХIанз тIахьожама органех партийно-паччахьалкхен тIахьожама органаш оал. Из бокъонца нийса йолацIи яц. Цо дизза кхоачамболаш хьахьокхац вай мехкара тIахьожам халкъа хилар. Цудухьа нийсагIа хургда уж органаш эргаяьхача а царех халкъа тIахьожама органаш аьнна цIи тиллача а.

Цо бокъонца хьахьокхаргба вай мехка тIахьожама органий балха чулоацам. Цу ханна из боккха политически лоархIам болаш а хургда, цо кхы а чIоагIагIа гаргаозаргья тIахьожама органаш халкъа.

Халкъа тIахьожама органаша болх бу партеи правительстваи хьалхле а лелаеш. Союзни республикай компартей ЦК-аш, парте крайкомаш, обкомаш, горкомаш, райкомаш декхарийла я халкъа тIахьожама органаша беча балхага хIара денна хьожаш хила, цар инициатива мамогга хьаллаца, вай юкъара гIулакх бахьан лоаттабеча къовсаме царех шоай духхьалара гIончаш лерхIа.

Халкъа тIахьожама органий бокъонехи декхареи аьлча, тIаккха, хетаргахьа, нийса хургда цар балха тIехь керттердар партеи правительстваи директиваш фактически кхоачашъяр мишта латт ханнахьа хьожача, коммунизм хьалъяра хьалхле лелаелга дIахо а эргадоаккхаш тоадеча, социалистически экономика мамогга лакхъяра тIехьа лоаттабеча къовсаме, паччахьалкхен дисциплина а социалистически законность а чакхдоаккхача партенеи паччахьалкхеннеи новкъостал дар хилча. Халкъа тIахьожама органаш декхарийла я вай общества вахаре деррига кердадар, хьалха латтар, прогрессивни дар хьинаре хьаллаца, поощрени е, дегIадоаладе, гучадаьха кхоачамбоацараш дIадаха, гIулакхий юкъара положени тоае гIерта, бюрократизманеи волокитанеи, очковтирательстванеи боахама доал ца дараи духхьал машар боацаш къовсам лоаттабе.

Ши-шегIа кхетадеш ма дий, новкъостий, мехкара тIахьожам эргабаьккха тоабаро, халкъа тIахьожама органаш яхкаро партеи правительстваи директиваш кхоачашъяра тIахьожам лоаттабарах бола ерригача партийни комитетийи партийни организацейи бехктокхам вIалла а лох ца белга. Халкъа тIахьожама органаша партийни органий балха тIахьожам ца лоаттабелга ха деза. Цу балха тIахьожам лоаттабу парте чурча тIахьожама системо парте Устава ларда тIа. Цудухьа шоай болх хьинарегIа бе беза КПСС Уставага хьежжа КПСС членашеи кандидаташеи партийни дисциплина лелайой хьажа а, парте Программеи Устави толхадара, партийнии паччахьалкхени дисциплина йохаяра бехке бола коммунисташ, хIаьта иштта партийни мораль телхаераш бехктокхаме оза а декхарийла йолча партийни комиссеша.

Цу лакхехьа дийцачунга хьежжа, КПСС ЦК Президиумо КПСС ЦК Пленум хьожаргйолаш юкъейоалаю цу дешах йолча постановлене проект.

Татарски АССР. ДегIаухаш латт органически синтеза Казански завод — республика йоккхача химе флагмана мощносташ. Декабрь бетта укхаза болх бе йолайолийтаргья керда полиэтиленови производство.

КПСС XXIII-ча съезда сийна вахте а этта гIишлошъераш, монтажникаш, прибористаши эксплуатационникаши тешам бенна кхоачашдеш ба де лаьрхIар. Трубопроводаштеи аппараташтеи монтаж еча къаьстта белгалъяьшай Ленина орден еннача Чернышев Сергей Михайловича бригада. Болх чакхбаьккха а яьнна, хIанз кхычарна новкъостал деш я цо кулгалдеш йола коллектив. Кастта мехкага кхоачаргда Татаре дарегIча мехкдаьтта газах хьадеш дола хьалхара казански полиэтилен.

Сурта тIа (аьрдехьара аьттехьа): полиэтиленови производства цехий болх бе йолайолийтача объекте ба бригадир С. Чернышев, монтажникаш М. Таратин, М. Никифоров, В. Демьенко, Р. Насыбуллин.

В. Мясникова сурт.
ТАСС фотохроника.

КХО БУТТ ХЬАЛХА

Грозненски вагонни депо массехк цех я. Цу цехий коллективаша еррига шоай торонаш оарцагIъяьхай семилетка тIеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Шерра социалистически яхь йоаржаяьй бригадаша, сменаша, къаьст-къаьстача болхлоша тIайийца декхараш дизза кхоачашдара. Цар бизза пайда эц чурча кхоачамех, балха юкъе кхухь дикагIбарий опыт. Цудухьа денгара денга лакхлу доаха къахьегама толамаш.

Массехк бутт ба депора цхьайолча цехий коллективаша ворхI шера план кхоачашъяь. Царна юкъе я промывочно-пропарочни цеха коллектив. Мехкдаьтта продукци чуйотта цистернаш кийчъяра ворхI шера план цхьоалагIча октябре кхоачашъяьй цо. Цу хана денз хьатIадоагIача шера чотах эзараш цистернаш кийчъяь арахийцай цеха болхлоша. Семилетка шерашка арахецача продукце боарам 2,4-эза лакхбеннаб. Къахьегама овсарле хьалхарча шераца нийсйича 29 процент лаккъеннай, хIаьта цистернаш цIенъяь кийчъярга дIабода мах 58,7 процент лохбеннаб.

— Ши-шегIа хьахулаш дац къахьегама толамаш, — йоах цеха мастераша. Цун керттердар да къахьегам нийса вIаштIехьбаккхар. Балха ди йистедаьлча итогаш ю карагIдийннарий. Кхоана кхоачашде деза декхараш белгалду. Балха юкъе нийсденна кхоачамбоацараш дIадахара керда наькъаш техк.

Иштта дика къахьегаш я цунца яхье яьннача ремонтни цеха коллектив а. Московскии ленинградскии предприятей болам хьал а лаьца вагонашта ю ремонт дикеи тIехдикеи хулийт цеха болхлоша. ХIанзлехьа кхоачашъяьй ворхI шера план. Семилетка хьалхарча шера еш хинначул 2,2 дукхагIа ремонт ю цар укх шера. ВорхI шера планал совгIа ремонт яь арахийца вагонаш бIаьш я.

Российски Федераце 30 миллиард фонда юкъе а хьинаре дакъа лоац депо болхлоша. Ялх шереи цхьайтта беттеи балха юкъе йихьай 759 рационализаторски предложени. Цар паччахьалкхенна баь пайда 163 эзар сом да. Цу юкъа семилетка фонда юкъе дихьа ахча 5969 эзар сом да.

Яхье яьннача коллективай вIаштIехьдаьннад укх шера цхьайтта бетта план ханал хьалха кхоачашъе. Планал совгIа цIенъяь арахийца цистернаш итташ эзараш я. Укх шера хIанзлехьа паччахьалкхенна кходаь ахча 94 эзар сом да.

КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа бахара керда социалистически декхараш тIайийцад болхлоша. 1966-ча шера чархашта, воздухораспределителашта ремонт яра, цистернаш цIенъяь кийчъяра хьалхарча квартала план 27-ча марта кхоачашъе лерхI. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходергда пхи эзар сом. Планал совгIа цIенъяь арахецаргья 4 эзар цистерн. Балха юкъехьоргья паччахьалкхенна пхи эзар сом пайда лургбола 40 рационализаторски предложени. Уж декхараш толамца кхоачашдара къахьегама вахте эттача болхлошта юкъе хьалха латтачарех ба слесараш Анохин Виктор, Рудаков Борис, Шагиев Юрий, мастераш нн. Вансовича, Балкина кулгалду цистернаш юларий сменаш, кхыбараш. ХIаране сменах нормаш 125—130 процент кхоачашъю цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СОВЕТСКИ ХАЛКЪА карагIдувлараши планаши

ЯлхазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIа сесси

Берригача мехка уйла юха а къаьнарча Кремла тIайийрзай. Цига къестадеш латт вахара лоархIаме дола дешаш. Семилетка чакхйоалача, белгалдаьннача деношка, КПСС XXIII-ча съезда сийна дерига халкъ яхье даьннача деношка гулбеннаб СССР Лакхехьарча Совета депутаташ. Гулбеннаб дIахо коммунизмага гIоргдола наькъаш белгалдар духьа.

7-ча декабре Iуйрийна 10 сахьат даьлча хьайийлар ялхазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIа сесси. Йоккхача Кремлевски дворецеи Кремлевски театреи къаьст-къаьста заседанеш хилар Союза Советеи Къамий Советеи. Председателал деш бар депутаташ М. А. Стельмахи Я. В. Пейвеи. Дувцаргдола дешаш чIоагIдир. Сессе дувцаргда кхо дош:

1. 1966 шера СССР халкъа боахам дегIаахара Паччахьалкхен плана хьакъехьа.
2. 1966 шера йолча СССР Паччахьалкхен бюджета хьакъехьеи 1964 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьеи.
3. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдара хьакъехьа.

Дийнахьа II сахьат даьннача хана Йоккхача Кремлевски дворецe хьайийлар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи вIашагIкхийтта заседани. Депутаташеи хььашашеи безаме тIайийцар ложашка гучабаьнна новкъостий **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. М. Шверник, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Л. Н. Ефремов, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Ю. В. Андропов, И. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, СССР Лакхехьарча Совета Президиума членаш, СССР правительства членаш.**

Сессе бар дипломатически корпуса членаш, советскии кхыча мехкийи журналисташ.

«1966 шера СССР халкъа боахам дегIаахара Паччахьалкхен плана хьакъехьа» доклад яра председателал деш волча СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела заместитела депутата М. А. Стельмаха дош делар СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председатела Н. К. Байбаковна.

СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председатела Н. К. Байбакова доклад йистеяьнначул тIехьагIа дош делар СССР финансай министра депутата В. Ф. Гарбузовна. Цо доклад йир «1966 шера йолча СССР паччахьалкхен бюджета хьакъехьеи 1964 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьеи».

В. Ф. Гарбузова доклад йистеяьнначул тIехьагIа председателал деш волчо хьадийшар депутатий группаша СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министрага даь хаттараш.

Цу хаттарех цаI ООН-а Генеральни Ассамблея XX-ча сессе балхах лаьца а ядерни гера доаржа ца дареи паччахьалкхений чурча гIулакхашта юкъе ца гIертареи хьакъехьа Советски Союзо еннача предложенешка цига хьажарах лаьца да.

Депутатий цхьаькха группа безам ба Германе Федеративни Республика канцлера Л. Эрхарда яьча правительственни заявлене а ФРГ реваншистски политика а советски правительства мишта мах бу министрагара хьахаза.

Советски Союзе а доазол дехьа а шерра уйла тIаэзар Алжире вIашагIтохача Азеи Африкан мехкий шоллагIча конференцена еча кийчоно. ХIанз миштa латт конференци гулъяра гIулакх, мишта́й Советски **Союз цу конференце хьехара хьакъехьара** цига дакъа лоацача паччахьалкхений позицеш? — хетт депутаташа министрага.

Председателал деш волча Союза Совета председатела заместитела депутата М. А. Стельмаха аьлар, уж хаттараш СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министрага А. А. Громыкога дIадергда укх сессе жоп далийтара.

Цу тIехь чакхъяьлар Союза Советеи Къамий Советеи вIашагIкхийтта заседани.

* * *

МОСКВА, 7 декабрь. (ТАСС). Тахан саррахьа къаьст-къаьста хилар СССР Лакхехьарча Совета палатай заседанеш. Ювца йолайир СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председатела Н. К. Байбаковеи СССР финансай министра депутата В. Ф. Гарбузовеи докладаш.

Союза Совете бюджетни комиссе доклад йир бюджетни комиссе члена депутата И. В. Капитонова. Къамий Совете бюджетни комиссе содоклад йир цун председатела депутата М. А. Яснова.

* * *

МОСКВА, 7 декабрь (ТАСС). Къамий Совета депутаташа ладийгIар экономически комиссе председатела депутата Г. П. Бутенкос яьча содокладага.

Сессе хьалхареи шоллагIеи — «1966 шера СССР халкъа боахам дегIаахара Паччахьалкхен плана хьакъехьара» а «1966 шера йолча СССР Паччахьалкхен бюджетеи 1964 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяреи хьакъехьара» а—ши дош дувцача дакъа лаьцар Украински ССР Министрий Совета председатела депутата В. В. Щербицке, Белорусски профессиональни союзий республикански совета председатела депутата И. Н. Макарова, Казахски ССР Iилмай Академе президента депутата Ш. Ч. Чокина, къахьегамхой депутатий Ленинградски областной Совета исполкома председатела Г. И. Козлова, Моссовета исполкома председатела депутата В. Ф Промыслова, Белорусски ССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела депутата В. Е. Лобанока, Украина КП Киевски обкома хьалхарча секретара депутата В. И. Дрозденкос.

Цу тIехь палатай сайрийнара заседанеш чакхъяьлар. 8-ча декабре СССР Лакхехьарча Совета сессе дIахо бу ший болх.

* * *

8 декабра, Iуйрийна 10 сахьат даьлча Кремле йолаелар СССР Лакхехьарча Совета—Союза Совета а Къамий Совета а— палатай заседанеш. Мехка Iаьдала Лакхехьарча органа ворхIлагIа сесси дIахо а ший болх беш я. Ювцаш я СССР Министрий Совета Председатела заместитела СССР Госплана председатела Н. К. Байбакова «1966 шера СССР халкъа боахам дегIаахара паччахьалкхен планах» яь доклад, хIаьта цунца цхьана депутаташа ювцаш я СССР финансай министра В. Ф. Гарбузова мехка тIадоагIача кердача шерарча бюджетахи хьалхарча шерара паччахьалкхен бюджет кхоачаш мишта яьйи аьнна йола доклад а.

Мехка экономикеи культуреи дIахо а айелга, халкъа хьал-торо лакхъелга Iалашдара тIаерзаяь йола дуккха а бокккхача маьхера предложенеши замечанеши я депутаташа дьча къамаьлашца. БоаггIача тайпара, чIоагIгIа теркам тIабохийт сессе юрта боахам дегIабоалабара. Н. К. Байбакова доклада тIа духхьала хьаьннад, 1966 шера плана керттера декхар «юртбоахам дегIабоалабар Iалашделга» хилар.

РСФСР, Украина, Азербайджана, Башкире, Грузе, Казахстана, Латве депутаташа чIоаггIа раьза а болаш белгалдоаккхар, халкъа боахам дегIабоалабара кердача плана тIа юрта боахама материально-технически база дIахо чIоагIъяра мел эшар де лаьрхIа хилар.

Сессе ден повестка дешаш дийнaчул тIехьагIа, депутаташа ладувгIаргда СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыко къамаьлага.

9 декабре СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIча сессе ший болх дIахо а бергба.

(ТАСС).

МИШТАЙ ШУН КЛУБЕ

Кастта хургйолча КПСС XXIII съезда сийна шерра социалистически яхь а йоаржаяь, дерригa советски халкъ санна, чуйнна къахьегаш ба Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама къахьегамхой семилетка тIеххьара шу толамца чакхдаккхара. Цу къовсаме шоашкара доагIа дакъа лоацаш я юрташкара культпросветучрежденеш. Цар берригa низ тIабахийта къахьег наха юкъе политико-массови болх тоабара, къахьегамхой сакъердаме салоIилга вIаштIехьдаккхара, цар культура лакхъяра, юртбоахаме хьалха латтарий опыт йоаржаяра. Дукха культура учрежденеш я республике шоашта хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдеш.

Гаьнарча лоамашка улл Ножай-Юрта район. Цхьабакъда, массайолча хана сакъердаме хул цигарча культпросветучрежденешка. Массехк шера хьалхара моттиг йоахаш хьайоагIа района художественни самодеятельность республикански хьажаре. Поръяьнна я цигара иллеи халхареи ансамбль. 1963 шера СССР ВДНХ хьалхарча степена дипломи, хIаьта укх шера Ерригроссийски юрта художественни самодеятельностага хьожача лауреата цIии яьккхай цо. ХIанз районе болх беш да 2 культура районни ЦIа, 3 районни библиотека, художественни, общественно-политически, юртбоахама, кхыдолча литература 158 эзар книжка чу дола 34 юрта библиотека, 47 юрта клуб, иштта кхы. Районе кхы тIа а хьалъеш я культура учрежденеш. Ала деза, царех дукхагIа яраш общественноста низацеи колхозий чотахи еш хилар.

Ерригача библиотекашка, дукхагIча клубашка балхаш дераш кхалнах ба, хIаьта художественни самодеятельносте дакъа лоацарех а 60 процент кхалнах ба.

Района культпросветучрежденеша шоай болх дIахьу моттигерча вахарца айхха бувзам болаш, тIайийца декхараш кхоачашдара къахьегамхошта новкъостал деш. ХIанз ерригa культура учрежденеш дика кийчъеннай Iана замалахь болх бе.

Дика болх беш я Ведана районера Эластанжи яхача юртара клуб. Цига каст-каста ю кIоаргга чулоацам бола тематически сайренаш. Къаьстта наха езаш я колхозе хьалха латтараштa хетаяь йола сайренаш.

КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумий решенешта пропаганда елга кхетамца вIаштIехьдаьккхад Ачхой - Мартана района ШаIамий-Юртарчеи Коатарой-Юртарчеи клубашка.

Дукхача хана дена дикагIчарца лоархIаш да Сунженски района культура ЦIа. Ший болх дика вIаштIехьбаккхарал совгIа цо чIоагIа новкъостал ду юрташкарча клубашта. Наха дукха езаш я цу районера Ассиновски библиотека. Хьокхаме кийчъяьй цига гойтара агитаци.

Книжкаш дешарий конференцеш сакъердаме хул Наурски районерча Ищерски библиотеке. Уж кийчъеча хана шерра дакъа лоац общественносто.

Культурно - просветительни балха тайп-тайпара оагIонаш дика вIаштIехьъяьха моттигаш кхы дуккха а ювца йиш я. Цхьабакъда, белгалдаккха деза цу балха юкъера кхоачамбоацараш. ХIанз а дукха культпросветучрежденеш я республике геттара эсала болх беш. Хьаэцаргья вай Надтеречни район. Цига 65 процент мара культура учрежденеш тоаьяц. Фу болх бе вIаштIехьдаргда шийлача клубе Iай? Района кулгалхоша культпросветучрежденей балха вIалла терко ца елга да из. Цул совгIа, геттара эсала я клубашка болх бу кадраш. Дуккхача моттигашка ханнахьа хьаеллац клубаш.

Ледара латт болх Шаьла районa дукхагIча культпросветучрежденешка. Цигарча цхьайолча клубаша кино гойтарал совгIа кхы деш хIама дац. Цу тайпара хьал да Белгатойи Гермечуки яхача юрташка. Района культура учрежденеша вахарца айхха бувзам болаш лелабац шоай болх.

Дукха кхоачамбоацараш да МалгIабика района юрташкарча клубашка, иштта кхычахьа. Цу тайпара хьал кхы дIахо ла мегаргдац. Культура министерство, парте райкомаш, райисполкомаш декхарийла я культпросветучрежденей болх цIенхаштта тоабе. ХIара клуб хила еза шийна хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдеш.

Iана замалахь юрташкарча культпросветучрежденей йоккхий торонаш я шоай болх хьокхаме вIаштIехьбаккха. Колхозхой, совхозий болхлой сарахьа мукъа хул. Цудухьа хIанз ерригача культпросветучрежденешта хьалхашка латта декхар да къахьегамхоша дика салоIаргдолаш, мукъача хана цар дешаргдолаш, тайп-тайпара знанеш Iомаергйолаш, культура лакхъергйолаш болх вIаштIехьбаккхар. Къаьстта теркам тIабахийта беза бIаьстан балхашта юртбоахама къахьегамхой кийчлуча хана царна новкъостал дара. Шерра дIайовзийта а, хIаьта балха юкъеяхьа а еза дикагIбарий опыт. Республика цхьайолча клубаша дика бу из болх. ВIашагIъеккай юртбоахама знаней халкъа университеташ, агротехнически зоотехнически кружокаш, кинолектореш. Юртбоахаме хьалха латтараштa хетаяь сайренаш, фотовитринаш ю. Цу дерригие а дика новкъостал ду дикагIйола опыти юртбоахама Iилманна карагIдаьннари дIадовзийта. ХIанз хоржамий кампани йолча хана клубаш декхарийла я цу балха юкъе хьинаре дакъа лаца.

Ала деза культурно-просветительни болх клубашкеи библиотекашкеи баь Iе йиш ца хилар. Культура болхлой декхарийла ба каст-каста бригадашка, хьайбай фермашка беседаш еш, лекцеш, книжкаш дешаш хила. ЧIоагIа лоархIаме да «культура деноши» вIашагIдехкар. Цу балха юкъе дакъа лаца декхарийла я юрташкара еррига интеллигенци. Клубай, библиотекай кулгалхоша каст-каста шоай балхах отчеташ е еза наха хьалхашка, хIаьта дIахо де лерхIарех дагабувла беза.

Моттигерча Советий исполкомий культура отделаш декхарийла я культпросветучрежденешта кхетамца кулгалде, цар лоархIам лакхбе.

Культура учрежденешта доккха новкъостал де йиш я колхозийи совхозийи. Укх тIеххьарча хана цхьайолча колхозашеи совхозашеи шоай чотах хьалъяьй клубаш, библиотекаш, хIаьта дуккхачарна ремонт а яьй. Из лоархIаме гIулакх да.

Юрташкарча культпросветучрежденей болх тоабара къаьстта бехктокхаме я партийни организацеш. Парте райкомаш, юххьанцара партийни организацеш декхарийла я культура учрежденешта денна терко е, цар шоашта хьалхашка латта бехктокхаме декхараш дизза кхоачашдергдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

ЩЕРБИЦКИЙ ВЛАДИМИР ВАСИЛЬЕВИЧ
КПСС ЦК ПРЕЗИДИУМА ЧЛЕНАЛЛА КАНДИДАТ

Ваьв болхлочун дезале 1918 шера, украинец ва. 1941 шера денз КПСС член. Образовани лакхера я — Днепропетровски химико-технологически институт йистеяьккхай.

1934 шера комсомола райкома инструктор хиннав. Институт йистеяьккхачул тIехьагIа завода керттерча механика заместитель хул. Даьхен сийлахь-боккха тIом болча хана Советски Эскаре хиннав. 1945 шера денз Днепродзержинске инженерно-технически гIулакхаш тIа хул.

1948 шера денз Днепропетровски областе хьалхле лелаеча партийни балха тIа хиннав: Дзержинске цIерахча металлургически заводе КПСС ЦК парторг, Днепродзержински горкома секретарь, парте Днепропетровски обкома секретарь. 1957 шера денз Украина КП ЦК секретарь. 1961 шера денз Украина Министрий Совета председатель. 1963 шера денз Украина КП Днепропетровски обкома секретарь, хIаьта 1965 шера октябрь бетта денз юха а Украина Министрий Совета председатель.

1961—1963 шерашка КПСС ЦК Президиума членалла кандидат хиннав.

СССР Лакхехьарча Совета депутат ва.

Советски Союза орденаши медалаши енна ва.

КАПИТОНОВ ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ
КПСС ЦК СЕКРЕТАРЬ

1915 шера ахархочун дезале ваьв, эрсе ва, 1939 шера денз КПСС член ва, образовани лакхера я — коммунальни боахама инженерий Московски институт йистеяьккхай.

1938 шера денз гIишлоний участка вокхагIа вола инженер, начальник хиннав. 1943 шера денз партийнии советскии балха тIа ва. Город Москва Краснопресненски районе парте райкома отдела заведующи, секретарь, районни Совета исполкома председатель, КПСС Московски горкома а обкома а секретарь хиннав. 1959 шера денз КПСС Ивановски обкома секретарь. 1964 шера денз РСФСР йолча КПСС ЦК бюро член, РСФСР йолча КПСС ЦК партийни органий отдела заведующи, КПСС ЦК организационно - партийни балха заведующи хиннав.

СССР Лакхехьарча Совета депутат ва.

Советски Союза орденаши медалаши енна ва.

Агитколлективай— цахаддаш терко

ЧIоагIа теркам тIабахийтаб Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода партийни организаце хIара денна беча идеологически балха. Идеологически балха дешаш каст-каста паркома заседанешка, партийни собранешка, цехий партийни бюрошка, агитаторий а юккъанцарча партийни организацей секретарий а семинарашка дувц.

122 агитатор юкъевоагIаш я заводе агитационно-массови болх беш йола агитколлектив. Царех 72 агитатор производственни участкашка, цехашка, установкашка, бригадашка, лабораторешка болх беш ва, хIаьта 50 хоржама участкашка.

Чакхъяьннача отчетно-хоржамий партийни собранешка белгалдаьхадар цехий партийни бюроша агитатораша беча балха тIахьожам чIоагIбе, агитаторий составага хьажа агитколлективана дийша бола, йоккха опыт йола агитатораш юкъеоза безилга. Завода парткома соцамах ерригача установкай, участкай начальникаш, мастераш, лабораторей начальникаш агитатораш хила дехкарийла баьб.

Установка, лабораторе начальника мастера кхыча сагачул дукха дикагIа йовз коллектив, дика йовз цунна хIара болхлочун оамал. Цудухьа агитколлектив вIашагIйоллача хана цу дешага чIоагIа хьежар партком. Иштта ший коллектив, нах бовзаш волча агитаторо атта ювз моллагIа йола материал коллектива, бригада, участка вахарца, коллективана хьалхашка латтача дехкарашца. Партийни балха йоккха опыт йолча 12 пенсионерага дIаиккхача лакхера, юкъера технически, юкъера дешар дийша ба беррига агитатораш.

Мишта вIаштIехьдоал парткома агитколлектива кулгалде? Завода парткоме общественни хьисапе болх беш я политически просвещене кабинет. Укхаза долаш да деша литература, политически журналаш. АргIанарча темаех йолча семинарий планаш хьалтох.

ХIара бетта ю парткома планах агитаторашца семинараш. Дика кийчбенна боландаь парткомо мукъабеннаб агитатораштa тайп-тайпарча темаех беседаш е. Дукха ха йоаццаш «КПСС ЦК сентябрьски Пленум» аьнна тема а йолаш агитаторашца семинар йир плановм отдела начальника Варвара Ивановна Старчака. ХIаьта № 5 йолча цеха керттерча механика Владимир Федорович Акименкос «Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дизара» хетаяь доклад йир. Дукха агитатораш гулбенна ладийгIар дукха ха йоаццаш завода керттерча анергетика Сергей Андреевич Ольховойс яьча «СССР Конституци— дунен эггара демократическегIа дар» яхача докладага.

ХьалхагIа тха заводе хIара смене хIана вац аьнна агитатор вар, хIаьта агитатораш шоаш дика кийчбенна бацар. Цул совгIа вахташка болх беш бола агитатораш семинарашка гулбе хала дар.

Партийни вахар

Цудухьа тамаш а яц агитатора дика, кIоарга чулоацам бола беседа е вIаштIехьа ца далар, ладувгIараштa доаггIача бесса дош дала ца хар.

Отчетно-хоржама собрани хинначул тIехьагIа ше хьалхара семинар еш парткомо кулгалде хьожаваьча нов. Акименкос чIоагIа теркам тIабахийта дийцар укх шера агитатораша завода коллективаца бе безача агитационно-массови балха лоархIамах.

Агитколлективай болх тоабара парткома хьалхарча беттaшка массехк мероприятеш чакхйоахаш гучадаьлар агитаторий балхаца кхоачамбоацараш хилар. Кхоачамбоацараш хилара тарра белгалдаккха деза цехови юккъанцарча партийни организацеша шоай заседанешка, партийни собранешка наггахьа мара агитаторий балхах лаьца ца дувцилга. Геттара кIезига ю беседаш, агитатораш дика кийчлацар беседашка, цхьаболчар дIахьоча беседай учет леладацар.

Ший аргIанарча заседане методсовето дийцар цхьаболча агитатораша во болх беш хилар. Белгалдаьккхар агитатораша №6 йолча цеха начальника Мельникова, юккъанцарча партийни организаце секретара нов. Татарникова, № 9 йолча установка начальника нов. Базалеева, № 14 йолча установка начальника нов. Саковнинас, иштта кхычар а боаггIача бесса болх ца беш хилар. Цига белгалбаьхар дика болх бу агитатораш а. Масала, царех ба № 4 йолча установка начальник нов. Хабасахалова, № 8 йолча установка начальник нов. Халжиев, № 5/6 йолча установка начальник нов. Штейнгарт, иштта кхыбараш.

ХIанз эграбаьккха тоабаьб агитатораша шоаш беш бола болх. Ерригача Российски Федераце халкъа судахой харжара кийчо е болабеннача хана парткомо из гIулакх лерттIа чакхдоаккхаргдолаш 50 агитатор хьожаваьв. ХIанале а хIара агитаторо шийучастке 1—2 беседа яьй. Беседаш яр «РСФСР халкъа судахой харжарах йолча Положенех», «КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенех».

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенешта гIулакхаца жоп а луш Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо ханал хьалха кхоачашйир парафин, даьтташ, битум яккхара план.

ХIаьта российски 30 миллиарда юкъе 15 миллион сом юкъедихьад, ханал хьалха кхоачашъяьй 10 бетта план. Сийлахь-боккхача Октябрьски социалистически революце сийна тIайица дехкараш. Нагахьа санна планал совгIа баьча балхо мел пайда баьб хьежача из 249 эзар сом ба.

Грозненски крекинг - завода коллективо — 1966-ча шера хьалхарча квартала план ханал хьалха, КПСС XXIII-ча съезда сийна, — кхоачашъе аьнна дIаболабаь дика болам хьал а лаьца тха коллективо лаьрхIад 1966-ча шера хьалхарча квартала мехкдаьтта чакхдаккхара а товарни продукци яккхара а план КПСС XXIII-гIа съезд хьаеллача денга кхоачашъе. Цу боккха лоархIам болча балхаца хьинаре дакъа лоацаргда агитатораша а.

М. ЖИВОЛУПОВ,
ГНПЗ партнома секретарь.

Шахташта—керда техника

Казахски ССР. Джезказгански горно - металлургически комбината центральни проектно - тохкама экспериментальни лабораторе коллективо кийч а яь рудника шахташка юкъейоалаяьй лаккхара овсарле йолаш болх бу керда техника.

Сурта тIа: № 51 йолча шахте. Шахта тховнаш къовлараш лаьтта кIала руда доахача хьалха оттадаь 3,5 метрагара 8 метрага кхаччалца лакха долча гIовнашта ремонт яра лаьрхIа я САКК-2-2000 яха ше лела электро-агрегат. Шера 540.000 сом экономически эффект лу цо.

Б. Подгорне сурт.
ТАСС фотохроника.

ПРОДУКЦЕ ДИКАЛ ЛАКХЪЯРА

Вай хIанзарча вахара юкъе хинна Iилма-техническн революце хьалхашка оттаду кхоачашданза даргдоаца дешаш: продукце дикал лакхъелга, из тешаме хулийтилга. Арахеца продукци дунен тIа эггара дикагIйолча образецашта нийса хилийтара къовсем лоаттабу предприятешка. Грозненски химически комбината коллективо а ше болх бе йолаеннача хьалхарча деношка денз лаьгIбалийтец цу хьакъехьа беш бола болх.

ЦК сентябрьски Пленум хинначул тIехьагIа кхы а чIоагIагIа айденнад продукце дикал лаккъяра гIулакх; хIана аьлча хIанз укх сахьата арахецача продукце дукхалга диллача план кхоачашъю. ТIаккха цхьайолча предприятей складашка Iов дикал лоха йола продукци. Из хIама хургдоацаш Пленумо дийцад арахийцача продукцена реализаци ярга хьежжа мара план кхоачашъелга лоархIаргдоацаш.

Химкомбинате арахецача хIара продукта а ахпродукта а боккъонца физико-экономически анализ ю лаьрххIа оттаяьча графиках. Яьча анализашка хадданза хьеж сменай начальникаши, цехий технологаши, хIаьта хIара бетта керттерча инженераца дикка тохк режимни хьохкамаш тIара продукци ялара бахьанаш.

1964—65 шерашка продукце дикал тоавш йола итташ мероприятеш юкъейоалаяьй балха, фенол-ацетон деккхара цхьан даькъе реконструкци яьй. Къаьстта дика къахьийгад № 17—18 йолча установка коллективо. ДIадахача шера уж болабелар лакхехьарча сортах дола фенол арахеца, хIаьта хIанз дерригача дунен стандартага кхоачаш дола фенол да комбинате доахар.

Октябра 48 шу дузача денна сийна химикаша дIаяхьийтар дерригача дунен стандартах долча ацетона хьалхара цистернаш, хIаьта хIанзалца кхыча предприятешкеи доазол дехьеи цу ацетона эзараш тоннаш дIаяхьийтай.

Дикка лакхъеннай спиртеи полиэтиленеи дикал а. Иштта дале а арахецача продукце дикал лакхъяра даькъе доккха декхараш латта комбината коллектива хьалхашка. къаьстта полиэтилен тоадара. Вай мехка а комбинате а полиэтилен даха доладенна дукха ха яц. Из эггара хьалха даьккхад Грозерча химкомбинате.

В. СКРЕБНЕВ,
Грозненски химкомбината керттера экономист.

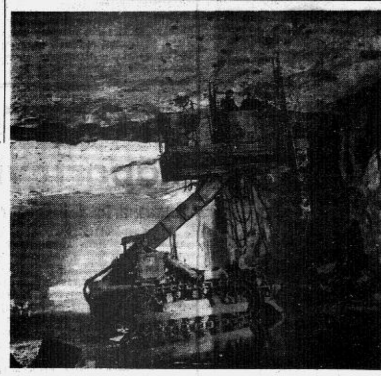

ДIахо йолача хана халкъа боахам дегIабоалабара КПСС ЦК сентябрьски Пленум хьежар промышленноста доал делга тоадара, планировани эргаяьккха тоаяреи экономически стимулировани чIоагъяреи хьакъехьарча дешашка.

Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода коллективо дог раьза хинна тIайийцар Пленума решенеш. Семилетка шерашка дукха кердадараш производствана юкъехихьад тха коллективо. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар производственни фондех дикагIа пайда эца, бизза пайла ийцар бедалахи материально-технически ресурсехи. Цунга хьежжа дукхагIа арахийцар продукци, лакхагIа хилийтар арахецача продукце дикал.

Завода коллективо ворхI шера план 24-ча октябре кхоачашъяьй. Цу шерашка заводо арахийцай итташ эзараш тоннаш мехкдаьтта сийрда продукци, эзараш тоннаш лакха дикал йола моторни доагор, бедал.

Семилетка ялх шереи цхьайтта беттеи боккха пайда баьннаб завода производственно-боахама балхах. Заводе хьалъяьча ерригача технологически цехашка, установкашка, кхычарга паччахьалкхено дIадахийтачул шозза дукхагIа пайда баьннаб цу балхах. Планах лаьрхIачул совгIа баьнна пайда 3,5 миллион сом да. Цу ахчах хьалъе вIаштIехьдаргдар №№ 43-3, 43-1 яраш санна йола ши установка.

Семилетка тIеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра социалистически ях5 йоаржаяьча завода сменай, цехий, установкай коллективаша лакха къахьегама толамаш даьхад. Цхьайтта бетта план тIеххкхоачашъяьй завода технологаша. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци цхьа миллион сома маьха я, хIаьта семилетка шерашка планал совгIа арахийца продукци ворхI миллион сома маьха я.

Завода коллективо боккха къовсам лоаттабаьб бедал, реагенташ, кхыйола материальни ресурсаш кIезигагIа йоаяра. Цох баьнна пайда а чIоагIа лоархIаме ба. Духхьала укх шера итт бетта арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаь ахча 414 эзар сом да.

Боахам шербара дешашта предприятеш шоай лоIаме хилийтара партеи правительствaи даьча гIулакхаша торо хулийт резерваех дикагIа пайда эца, производственни мощностaш сихагIа дегIаккхувла, арахецача продукце дикал лакхъе. Из да хIанз керттера лархIа дезар. Тха завода установкаша дукхагIа продукци арахецарга хьежжа лакхагIа хургья производства рентабельности къахьегама овсарлеи.

Кердача хьалашка материальни стимулировани яра лоархIаме да хIара цеха, участко, болхлочун, специалиста, гIулакхерча сага хьалашка хьежжа баьча балха мах бе предприяте кулгалхой бокъо хилар. ХIанз тха завода кулгалхой вIаштIехьдаргда цехаша, установкаша кхоачашде деза дехкараш оттаде, хIараненa карагIдувлачунга хьежжа материальни поощрени е. Цу гIулакхо торо хулийтаргья къахьегама овсарле дикка лакхъе, арахецача продукцега дIабода мах лохбе. КIезигагIа йоаргья Iы, хий, электроэнерги. ТIехника продукци арахецара беррига теркам тIабохийтаргба технологаша. Лоацца аьлча заводо рентабельно болх бергба.

Цу даькъе малагIа мероприятеш кхоачашъяьй тха заводе? Производства новаторашa, инженерно-технически болхлоша беррига теркам тIабахийтаб болх беча установкай низ дегIабоалабара. «Грознефтехимстрой» треста СМУ-1 гIишлошъерий-монтажникий новкъосталца тха коллектива вIаштIехьдаьннад каталически крекинга установкана реконструкци е. Реконструкци яьчул тIехьагIа установко арахеца доагор 10—12 процент лакхденнад. Цул совгIа, эргабаьккха тоабаьб № 1 йолча цеха болх. Цеха технологий предложенеех цу цеха ерригача установкай болх дикагIа пайда лургболча хьисапе вIаштIехьбаьккхаб. Кердача технологически режимага даларах дикка кIезигьеннай зехьа йовш хинна продукци. Реконструкци яьча цхьан установка шера производствана бу пайда 418 эзар сом да.

Производственни мощностех дикагIа пайда эцара дола цхьаькха масал доаладергда вай. ДIаяхача дукхача хана тха установкашка чакхйоаккхача бедалца кхоачамболлаш

КПСС ЦК ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ— ВАХАРЕ

изобутан ца хилар бахьан долаш цар мощностех 50 процент мара пайда эцацар. Бедал дикагIа хилийтара керда наькъаш техка доладелар тхо. Сумгаитски химически комбината керттера продукци синтетически каучук я. Цига арахеца шоллагIйола продукци изобутан хилар гучадаьлар тхона. «Грознефтехимзаводы» яхача объединене новкъосталца тха вIаштIехьдаьлар из лоархIаме бедал тха завода эшшача боарамах цигара хьакхухьаргйола гIулакх вIаштIехьдаккха. Цул тIехьагIа дикка лакхъелар тха установкаша чакхйоаха бедал, цо производствана боккха пайда а бир. Изобутан ца тоъар бахьан долаш хьалха дIаяхача хана хIара шера планах лаьрхIачул совгIа тха заводе доадора 2 эзар тонн серни кислота, хIаьта укх цхьайтта бетта довш дола серни кислота эзар тонн кIезигденнад. Цул совгIа, арахеца лоархIаме продукци 1—1,5 процент дукхагIа хиннай, 25 процент гаргга лакхъеннай установкай мощность. Из мероприяти балха юкъеяхьарах паччахьалкхенна хинна пайда итташ эзараш сомаш да.

Экономически эффективность лакхагIа хилийтара чIоагIа лоархIаме да тха завода хьаухийтача бедала дикал лакхъяр. Цу коллективаша боккха къовсам лоаттабе беза шоаш хьаяйтача бедала юкъе кIезигагIа парафин хилийтара. Лоацца аьлча комплексни экономически эффективность хилийтара социалистически ях а йоаржаяь предприятешта юкъе айххагIа бувзам хилийта беза. Цу гIулакхо боккха пайда бергба халкъа боахама.

Дика экономически толамаш даьхад серно-кислотни алкилировании установкашка. Проектах лаьрхIача бесса Iанара турбинашца болх беш яр уж, цудухьа зехьа дукха йовра йIовхала энерги-Iы. Цу гIулакхо дуккха дукхагIа хулийтар арахецача продукцега дIалодар. Инженераша нн. Башилова, Дегтярева еннача предложенех цу чоалхане аппаратураша электричествaца болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдаьккхар. Из бахьан долаш укх шера паччахьалкхенна кходаь ахча 180 эзар сом да.

Хьалха хиннача хьалашка плана керттера показатель лоархIар вал, хIаьта продукци дикагIа хилийтара долча дешашта дукха терко яцар. Цул совгIа промышленноста отраслеш экономически районашка дIа-юха йийкъа хиларо вIаштIехьдалийтацар бахийта беззача хьисапе низ тIа а бахийта производство дегIайоалаеи из эргаяккхеи. ХIаьта отраслеви паччахьалкхен комитеташ духхьала консультацеш яр мара кхы деш хIама доацаш яр. Цу гIулакхо чIоагIа новкъарле йора керда технологи караерзаяра, къаьстта вай республике а еш.

Дукха ха я полиизобутилен даккхара тха заводе балхаш ду, иштта дукха ха я крекинг-заводе контактни коксовани яра процесс караерзаяра балхаш ду, иштта кхы дIахо. Массехк шу да цу установкаша халкъа боахама эша товарни продукци ара ца хеца. ХIаьта уж установкаш хьалъеча дIадахар тха завод хьалъеча дIадахар миссел да. Иштта да болх нийса вIаштIехьа ца баккхарах хьахиннар. ХIанз кердача хьалашка доккхий хувцамаш хургда производствашка.

Тха завода коллективо дог раьза хинна хьалланьнай крекинг-завода коллектива КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яхара инициатива. Керда социалистически дехкараш тIайийцад технологаша. ХIанз уж толамца кхоачашдеш да.

Л. КУРАЧИНСКИЙ.
Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоанихача завода директора экономически балха вола заместитель.

ГIишлошъерий гIулакхаш

Дукха ха йисаяц семилетка тIеххьара шу чакхдала, цхьабакъда хIанзле гуш да бытовой гIулакхаш деча гIишлой-монтажни управлене шоашта хьалхашка латта дехкараш дика кхоачашделга. Цхьайтта бетта план 114 процентa хIаьта ноябрь бетта план 125 процентa кхоачашъяьй цар, планал совгIа эзараш сомаш мах бола гIишлош хьалъяьй коллективо.

Лакха технико - экономически хьокхамаш дахарах карара кара тела Ще байракх дIаяхача квартале гIишлошъерашка хиннай, хIаьта йиълагIча квартале а из байракх дIа ца хеца лерхI гIишлошъераша.

Наьха хьашташ кхоачашдара хьинаре къахьегаш ба КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша дог гIоздаьккха бола гIишлошъераш. Цар лерхI хьаеш йола гIишлош тIехдика оценка йолаш хилийта. Болхлой материальни безам тIабахийтаро торо хулийт къахьегама овсарле дикка лакхъе, материалашта кхомбе.

ХIанз гIишлой - монтажни управлене болхлой тIагIертта къахьегаш ба шера план ханал хьалха кхоачаш а яь, хьатIадоагIача шера дика кийчо е.

Кердача шера гIишлошъераша хьалдергда город Грозне а республикерча кхыча моттигашка а керда цIенош, бытови гIулакхаш ду массехк комбинат.

Хургйолча КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа бахара шерра социалистически ях а йоаржаяь къахьегаш ба гIишлошъераш.

А. САМБИЕВ.

КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕШ ДОАХКАЧА ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIАЛ

Вай советски вахарцара ши факт...

ХЬАЛХАРЪЯР. Гомели Черниговн вIашагIъюввaш болча наькъа гаьна доаццаш, Цата, Снов, Елинка яхача долхача хиний атагIенашка вIашагIкхет кхаь советски республика — Российски Федераце, Украина, Белоруссе доазонаш. Цу моттигашка бах Брянски областа Новозыбковски района, Черниговски областа Городнянски района, Гомельски областа Добрушски района къахьегамхой. Эрсий, украинцаш, белоруссаш... Каст-каста вIашагIбеттaлу уж вахара лоархIаме дола гIулакхаш цхьана дувцар духьа, шоайла новкъостал ду цар саготагIа дола боахамеи культурнии дехкараш кхоачашдара. ВежарашхA долча доттагIала гIулакхаша вIашагIбувз уж шоайла, хIаьта наха лакха мах бу цу доттагIала, деза леладу из, шоай ираэн хьал-торои духдувла беркате хьаст лоархI цар цунах. Вай доттагIалах боалл вай низ, вайга массанега а дика хьал хургхиларах бола тешам, массаза а цхьана — иштта я вай девиз, аьлар дукха ха йоаццаш традиционни вIашагIкхетар хиннача хана «Шлях нового життя» яхача украински юртбоахама артелерча цхьан колхоахочо. Цига вIашагIкхийттараша массава раьза а волаш лаьрхIар денгара ди массаза доал чIоагIлуш латтача доттагIала сийна кхаь республика доазонаш вIашагIкхеттача моттиге йоккха парк йогIа а цунах советски халкъий доттагIала Парк аьнна цIи тилла а.

ШОЛЛАГIА ФАКТ. Кхыча мехкара цхьа турист Узбекистанерча «Шарки Юлдуз» яхача колхозе венача доазол дехьарча туриста пхийтта къамах бола нах укхаза болх беш болга хайна. мишта тарлу уж шоайла аьнна хьаттача, цуна дагалохийтад цхьан хана дувцаш хинна хIама. Цун маIан мишта хиннад аьлча, наькъаш вIашагIкъаьсттача моттиге вIашагIкхийтта хиннав цхьаннена шоллагIчун мотт ца ховш вола кхо саг. Наькъа новкъостий хила дийцад цар, цхьабакъда кастта къовсам баьннаб цар. «Изюм» лохаш хиннав узбек, Iарбе «инап», хIаьта таджик «ангур». Из къовсам мишта къастаргбар ховш дац, нагахьа санна цу кхаьнне а мотт ховш вола цхьа хьаькъал дола саг царех кхийтта хиннавецаре. Цо беша дIачу а бига, комсий га дIахьекхай царга. Кхаьнне а баркал аьннад шоай къовсам къоастабаьча сага. ХIаьта вокхо аьннад: «Шоана массанена а ийшар цаI доллашехьа а, шо шоайла дIахьа дувцачох ца кхетар мара кхы хIама дац»... Цу тайппара, аьннад юххера а колхозхоша, хьалха тха халкъаш а гIийртад цхьаннахьа кхача, цхьабакъда, шоайла барт вIашагIкхеташ хиннабац, хIана аьлча дIа-юха дийкъа хиннад уж; вIаши дIа-хьа яхар кхетаде, вIаши айхха новкъостий гIулакхаш тасса новкъостал даьд тхона Коммунистически парте.

Советски хана массаза а йолаш йола факташ я уж. цхьабакъда, уж белгалйоал цар Советски Социалистически Республикай Союза халкъий вежарашха дола доттагIал къаьгга хьахьокхаш хиларца. Из тайпа доттагIал вай мехка хьаькъал долча наха дуккхача шерашка дагадоаллаши цар сатувсаши дола хIама хиннад. Безамеи уйла тIаяхийтаи яздаьд цунах «халкъаш, къовсамаш диц а даь, сийлахь-боккха цхьа дезал а хинна вIашагIкхетаргдолаш йола» ханаш йоагIаргйолга ховш хиннача, эрсий халкъа тIех-хьаькъалерча воIа А. С. Пушкина, ший ерригача уйлашца цунга кхача гIийртав сийлахь-боккха дезал, паргIата, керда дезал дагабоаллаш хинна пламенни украински кобзарь Тарас Шевченко, кхыбола сийрдача хьаькъалера Россерча дерригача къамий викалаш. Социальнии национальнии Iазапа зIанараш тийда йола Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяларца хьалха дагалаьтта уж хIамаш, хIанз долаш дар а хинна дIаэттад. Кхычахьара тIабаьхкача мехкаш дIалувцараштa духьала, паччахьа самодержавена, помещикийи капиталистийи Iаьдала духьала дуккхача шерашка цхьана лоаттабаьча къовсаме хьахинна вай мехка халкъий доттагIал кердача чулоацамах хьалдизад, социалистически оамалехьа лестад, пролетарски интернационализма чIоагIача лардаш тIа эттад.

Дуккхача къамех латтача бIаьччача цхьан паччахьалкхене — Советски Социалистически Республикай Союзе цхьатарра бокъонаш йола халкъаш шоай лоIамах вIашагIтохари кхотадари, паччахьалкхе, боахам, культура хьалъеча цар айхха бартцхьоагIон гIулакхаш леладар. вежарашха дола доттагIал, цар экономикеи культуреи тоаялар — марксизма-ленинизма котало, парте ленински къамий политика лоархIаме итог. «СССР опыто хьахьекхад, — йоах КПСС программа тIа, — социалистически революци котъяларо мара моллагIа а къаман Iазап дIадаккхара, паргIатеи цхьатарра бокъонаш йолеи къамаш а народносташ а бIаьччча цаI йолча паччахьалкхене шоай лоIамах вIашагIтохара йола еррига торонаши хьалаши хулийташ ца хилар.

Коммунистически парте сакхетамерча исторически творчествана гIовттабаьча Советски Союзерча дерригача къамех болча къахьегамхоша шоай вахар цун хьалхленца социалистически хьисапе эргадаьккхад, хьалъьй социализм, хIаьта хIанз шеррача фронтаца коммунизма сийлахь-йоккха здани хьалъеш а боахк. Вошал долча цхьан дезала юкъе къовсам лоаттабу цар парте XX—XXII-ча съездий решенешка, КПСС Программа тIа хьахьекхаи парте Центральни Комитета октябрьски (1964 шу) цул тIехьагIарчеи Пленумий решенешка дIахо дегIабоалабаьи бола парте ленински генеральни никъ чакхбаккхар духьа.

Вай мохк социалистически наькъаца дегIаахаро бакъдаьд классай антогонизм йожарца мара къамий антогонизм йожаргьяц яьхача К. Марксаи Ф. Энгельсаи хьалхха гIа гуш хиннар. Цо хоадам боллаш харцъяьй къамашта юкъера къовсам историе массазара закон да яьхача а хIанз яхаш болча а буржуазни идеологий уйлаш, дош доацар долга хойташ хьахьекхад «дизза доацача» халкъех колонизатораша дийца харцдараш, харцe йиш йоацаш хьахьекхад шо-шоай исторически творчество — дерригача халкъий юкъара хилар, цIека бос, къамийи расовии башхалонаш миччa бесса яле а.

Октябрьски революци хинначул тIехьагIа дIаяхача шовзткъе итт шу гаргга йолча хана адамленна бIаргадайнад къамаш низагIа, тIемаш дареи эсалагIа дола къамаш къиза теIадареи наькъаца къамаш вIашагIдетташ йола капитализм санна йоацаш социализмо моллагIча тайпара из деш дале а къамаш теIаделга дIадоаккхаши халкъаш къаманца дегIаахара йизза паргIато Iалашъеши хилар, царна юкъера моллагIа а моастагIал дIадоаккхаш, къамаш шоай лоIамах вIашагIкхетара эша хьалаш хьахулийташ хилар. Нагахьа санна Iазап тIалоаттадерийи Iазапа кIаллаттарийи классаш а яь йийкъача эксплуататорски общества ца оттаде йиш а йоацаш къамий цхьатарра бокъонаш хургйоаца гIулакх оттадойя, нах вIашагIбоахе, царна юкъе латта эггара дезагIа дола гIулакхаш — вIаши юкъера безами новкъостлера доттагIали дIадоахе, хIаьта экономически политически гIулакхаш нийсхонца увттадеш йола социализм йолча хана аьттув бола торонаш хьаелл къамашта юкъе цхьатарра бокъонаш йолчеи шоай лоIаме долчеи хьалашка вежарий доттагIали барт-цхьоагIон гIудакхаши леладара.

«Къаьнача Рима бирсача законах ца деш, къеста а ца беш ду вай доал, — яьхад В. И. Ленина социалистически революци котъяьнначул тIехьагIа дукха ха ялалехьа, — дийнача хьаштий, классови сакхетама хадаргйоацача зIанарашца беррига къахьегамхой вIашагIбувлаш». ХIаьта вай союз, вай керда паччахьалкхе чIоагIагIа я империалисташта эшшача тайпара искусственни паччахьалкхен образованешхарцонцеи аьшкацеи вIашагIъеттaш долча, низагIа лоаттадеча Iаьдалал» (Соч. т. 26, оагI. 435).

Историена кIезига яйзаяц харцони аьшкеи новкъосталца вIашагIа а ехкаш, хIаьта цул тIехьагIа юхакъовлалургйоацача социальни факторий низо, картех даь цIалг санна, йохаш хинна цу тайпара искусственни паччахьалкхен образованеш. Уж мелеи йIаьха ца яхеи образованеш санна йоацаш, советски халкъий ленински дешашца аьлча, цар шоайла бизза болча тешама, вежарий цхьоагIо къаьгга кхетаеши уж бокъонца шоай лоIамах барта долаши хилара ларда тIа вIашагIъелла сийлахь-йоккха союз чIоагIлуши тоалуши латт, вахар чIоагIдеш долча керд-кердача низашца хьал а юзаш. Тахан бIаь совгIа къами народности чудоагIаш йола цу тайпара союз вIашагIйоллилга кийчдаьд Россе болхлой классои цун авангардо — ленински Коммунистически партеи революционни къовсам лоаттабаьча итташ долча шерашка.

Дерригача къамех болча къахьегамхой вошала дикача идеяша сердало тийннай вай мехка халкъашта социалистически революци хилале дукха а хьалхагIа денз. Дуккхача наьха хьинар, денал айдаьд, дегаш ураувттадаьд «болхлоша къаьнача дуненна, къамаш теIадара, къамий моастагIала е къамаш вIашагIдахара дуненна духьалъоттаду цхьанна а совленна, кIезиг - дукха а саго саг тоIавеш хилара моттиг йоацаш дола, дерригача къамех болча къахьегамхой цхьоагIо йолаш дола керда дуне», яхача В. И. Ленина дешаш (Соч., т. 19, оагI. 72).

Дерригача къамех болча къахьегамхой низаш кхотадара, вай мехка халкъий доттагIал дегIадоаладара белгалбаьнна лоархIам болаш дар эрсий халкъо дунен тIа эггара революционнегIа йола, паргIато, социализм бахьан долаш лоаттабеча къовсама сийлахь-йоккхий образецаш хьахьокха низ кхоачаш йола болхлой класс хьаяр. Дуккхача къамех латта организаци санна хьахинна Коммунистически парти керте латтача эрсий пролетариато хьахьекхай массе а къамех болча къахьегамхой дегаш къаьнача дуненна духьала лоаттабеча къовсама урувттадаь йола образецаш. хIаьта из цхьана лоаттабаь революционни къовсам цар вежарашха дола доттагIал дегIаденеи, хIаьта цул тIехьагIа чIоагIденнеи тоаденнеи йола беркатера лард а хинна дIаэттаб.

Адамленна цIаккха а дицлургдац болхлойи ахархойи эггара хьалхарча социалистически паччахьалкхене къамий дош толаме къоастадар, халкъий къамий-кортамукъален болама перспективаши наькъаши белгалдар В. И. Ленина цIерца айхха дувзаденна хилар. Цо творчески дегIа а йоалаяьй, массе оагIорахьара бакъъяьхьа а хьекхай капитализмана духьала, социализми коммунизми хьалъяр духьа лоаттабеча къовсаме дерригача дунен тIарча пролетарей цхьоагIон хьакъехьара марксизмана лард елларий идеяш, историе чухь эггара хьалха оттаяьй къамий дош къоастадара хьакъехьара парте теоретически программеи политикеи, хьахьекхад, из дош пролетарски революце хьакъехьарча бIаьччча деша керттера дакъа хилар. В. И. Ленина хьахайтад колонешка дахача халкъаша дегIадаьхкача капиталистически мехкий болхлой боламца чIоагIа бувзамаш тассанза дарг ца хилар.

В. И. Ленина хьаяьча большевикий парте Россерча дерригача къамех бола къахьегамхой кхотабаьб юкъарча моастагIчунна — паччахьа самодержавена, помещикийи капиталистийи Iаьдала духьаларча къовсама уж гIовттабаьб. Октябрьски революце, эксплуататорий доал тIера Io а кхесса, Iаьдала керте пролетариат а оттаяь, къамашта Iазап тIалоаттадаь гIабаш дохадаьд, хьалха денз къамашта юкъе лаьтта моастагIал дIадаьккхад, халкъашта бартцхьоагIон гIулакхаш леладергдола кIийле цIенъяьй, эрсий болхлой классах тешам болийтаб къамех болча ший вежарий. Массанел хьалха Советски Iаьдал оттадаьча эрсий халкъа хьокхамо цунна тIеххьа социализма цIеча байракха кIалъаттача вай мехка дерригача халкъий дегаш ураоттадир. Хьахилар халкъий бокъонца цхьатарра бокъонаши тешами хилара ларда тIа латта, дунен тIа эггара хьалхара дуккхача къамий социалистически паччахьалкхе. Класса юкъара барт-цхьоагIо, юкъара вахара хьашташ дагалаьттад массе къамах болча къахьегамхошта Советски Iаьдал бахьан долаш, из хьаллацари чIоагIдари духьа, вIашагIкхийттача кхыча мехкий интервенцеи чурча контрреволюцеи низашта духьала къовсам лоаттабеча хана.

Социалистически паччахьалкхено ше хьахиннача хьалхарча деношкехьа а хьакхайкадир Россе дахача халкъий цхьатарра бокъонаши суверенности хилар. 1917 шера 16 ноябре кепа теха араяьккхача «Россерча халкъий бокъоний Деклараце» къамашта бокъо лора хьашт дале дIа а къаьста ше къаьстта йола паччахьалкхе вIашагIйолла а уж паргIатта шоай лоIаме дуташ, дIайоахар къамийи къамий-религиозни еррига а массе тайпа привилегеши доазув увттаделгеи, дIакхайкадора зIамига

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа.)

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 9 декабрь 1965 шу.

КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕШ ДОАХКАЧА ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIАЛ

(Йистедоалар. Доладур 2-ча агIо тIа).

къамаши этнографически группаши паргIатта дегIухаргхилар. Коммунистически парте, уж принципаш тIагIертаи леррагIеи чакх а йоахаш, пролетарски интернационализма байракха кIал кхотадир вай мехка дерригa халкъаш, Iалашдир бIарчча цаI йолча союзни паччахьалкхен системе цар вежарашха барт-цхьоагIон гIулакхаш леладара хиланза даргдоаца хьалаш.

Вай мехка халкъий исторически кхелашта Iалальмате боккхача лоархIаме хилар беррига мохк а хIара советски республика а экономически, политически, культурни гIулакхашта дегIаахара шерра перспективаш хьа а еллаш, цхьатарра бокъонаш йолча къамий паргIата союз йола СССР вIашагIйоллар.

Халкъаш дуккхача къамех латтача цхьан паччахьалкхене вIашагIтохар чIоагIа хила йиш яц, нагахьа санна къамаш тешшаме шоай лоIаме хилар, цар юридически бокъонца йолеи бокъонаш йиза цхьатарра хилар цо ший ларде оттадаь ца хуле, яьхача В. И. Ленина указанешка хьежжа парте белгалъяьй тIехьадисача къамашта цар боахами культуреи дегIайоалаеча новкъостал дара тIаерзаяь йола, чакхдоахаргдолча гIулакхий хьадда йола программа. Кийчбир дегIаьхкача советски республикай экономикеи культуреи сихха айе а тIехьаюса республикаш кхы а сихагIа дегIайоалае а лаьрхIа бола политически никъ.

Ший къаман политика декхар лоархIар парте тIехьадиса халкъаш дукхагIа дегIадаьхкарий, хьалха латтарий боарамга кхоачадеш тIехьакхеделга, ерригача къамий республикашка социалистически промышленности социалистически юрта боахами хулийтилга, массанахьа а культурни революци елга, дуккха нах социализм хьалъяра юкъеозилга. ХIара къаман хьашташ дерригача советски халкъа хьаштанца кхетаме цхьана тар а деш, великодержавни шовинизмацеи моттигерча национализмацеи хьадда къовсам а лоаттабеш, парте Iалашдаьй из декхар толаме кхоачашделга. Нагахьа санна промышленни производство, масала, СССР бIарчча хьанийцача революци хилале хьалхагIа хинначунца нийсийча массехк иттазза дегIаенаяле, хьалха тIехьайиса хиннача дуккхача республикашка из дегIаенай бIаьзза хIана хиннаяц аьнна.

Социализм хьалъеча шерашка вай мехка къамий политически бокъонаш цхьатара хулга вIаштIехьдаькхаи советски къамий паччахьалкхе хьаяь ца Iеш, къаьнарча строях юхедиса экономически культурни гIулакхашта цар бокъонаш цхьатарра ца хилар а дIадаьккхад. ВIаши юкъе вежарашха деча новкъосталах, эггара хьалхарча аргIанна сийлахьдоккхача эрсий халкъо дета новкъосталах чIоагIало а яь, советски къамий республикаша шоайцига кхаяьй хIанзара промышленность, хьалкхеяьй болхлой классеи интеллигенцеи къаман кадраш, дегIайоалаяьй формах къамийи чулоацамах социалистически йола культура, хьалха тIехьадиса хинна дуккха халкъаш социализмага даьхкад, дегIадахкара капиталистически стади юкъе а юташ.

Хьалха тIехьадиса хиннача халкъий материальни духовни низаш цхьан ноахала хана цу тайпара массе оагIорахьара дегIадоаладе мега хилар хьахьоккхаш дола кхы тайпа масалаш довзац истореиа. Къаьстта доккхий хувцамаш хиннад Средни Азии Казахстани санна йолча вай мехка йоккхача историко-этнографически экономико-географически районе. Советски Iаьдал латтача шерашка цар халкъаша дIадаьккхад революци хилале денз хьадоагIаш хинна шоаш тIехьадиса хилар, хIаьта ленински къамий политика чакхъяккхар бахьан долаш феодализмагара социализмага даьлар уж. Масала, Казахстане йоаккха промышленни продукци цу юкъа 84-зза дукхагIа хиннай, Киргизе — 89-зза. ХIанзара Узбекистан — из я вай мехка Iалальмате йоккха текстильни фабрика, чIоагIа дегIайоагIаш латтача химе, лакха дегIаенача машиностроене мохк. Аьлча кхоачамба, цхьана хьайицача Юкъерчеи Гаргарчеи Малхбоалеи дерригача мехкашка хецачул дукхагIа юртбоахама машинаш узбекски заводаша арахецаш хилар. Электроэнерги йоаккхилга дийцача, социалистически Узбекистано 4-зза дукхагIа йоаккх из хIанз ерригача Российски импере 1917 шерал хьалхагIа йоаккхаш хинначул, хIаьта хIара сага сих лаьрхIача — Турцечул 7-зза дукхагIа, Иранечул 16-зза дукхагIа. Толаме дегIаух, хьадаьи болх беши мехкдаьтта чакхдоаха, химически, машинаш ю, металлах оатхалаш ю, гIишлой материалий промышленность, текстильни, кхачан промышленность санна дола индустре керда доакъош а долаш йолча социалистически Туркмене халкъа боахам.

Социалистически строя Iалашдаьд къамий республикай культура тоалулга. ХIанзарча Узбекистана территоре тIа цхьаккха а лакхера дешара заведени яцар хьалха, хIаьта хIанз республика вузашка дешаш ва 154 эзар совгIа студент. Дийша нах вIалла а боаца мохк хиннача къаьнарча Туркмене хIанз болх беш я эзараш школаш, вузаш, университет. Средни Азерча йоккхийча Iилман центрех цаI а хинна дIаэтта республикански Iилмай Академи. Нагахьа санна 1914 шера Таджикистана общеобразовательни школашка дешаш 400 саг мара хиннавеце, хIанз республике деша багIараш 535 эзар сагага дIакхаьчаб.

Экономикеи культуреи дегIаяра темпаш лакха союзни республикашка хинна Iац, иштта автономни республикашкеи областашкеи а я уж лакха. Масала, 1917 шера Октябрь кхаччалца дегIаахара гIулакха феодальни боарам тIа лаьтта Каракалпакси АССР Советски Iаьдал латтача шерашка тоаенна социалистически республика а хинна дIаэттай. Цун хIанзарча цхьан заводо 1913 шера укхаза болх беш хиннача ерригача ахкустарни предприятеша хьаеш хинначул дикка дукхагIа продукци хьаю. Нагахьа санна революци хилале хьалхагIа Каракалпаке дийша нах вIалла хиннабеце, хIанз республике я 128 эзар бер деша дагIаш йола 605 общеобразовательни школа. Укхаза я юкъерей лакхерей специальни дешара заведенеш. Узбекски ССР Iилмай Академе филиал. Сел дукха ха йоаццаш а тIехь ший йоазув дешар доацаш хиннача халкъо хIанз ший меттала еш К. Маркса, Ф. Энгельса, В. И. Ленина, эрсийи дунени литература классикий произведенеш.

Советски республикаш социалистически наькъаца дегIаахара исторически опыта боккхача дунен халкъашта юкъерча лоархIамои доазол дехьарча Малхбоалеперча къахьегамхой хьаькъалаш революцегахьа озаш воздействи еш хиларои корзагIбаьха буржуазни идеологаш цу опыта сий доаде, социалистически мехках дола бакъдар юхамаччахьа даккха гIерт. Цхьабакъда, къамий дош вай мехка толамца къоастадарах, цун халкъий доттагIалахи беркатерча къахьегамахи дола бакъдар дерригача дунен тIа дахаши дIадаржаши да, из довз Советски Союзе хиннача берригача тешамерча наха дувцарах.

Гана Республика президента К. Нкрума, социалистически Узбекистане шийна дайнар дувцаш, аьлар: «Тхо чIоагIа цецдаьхар Узбекистане даха дуккха тайп-тайпара къамаш цхьа дезал а хинна вIашагIкхийтта хиларои шоай республика экономика дегIайоалаеча йоккхача программана юкъе цар хьинаре дакъа лоацаш хиларои. Шун республика къамий цхьоагIо — мохк дунен промышленни технически прогресса хьалхарча плане баьккхача ерригача Советски Союза цхьоагIони низеи символ. Иштта хIамаш карагIдувла йиш яцар халкъа денали боккха болхи, цIаккха а лергвоацача Ленина сел къаьгга хьахьекхача принципашка хьежжа болх беш йолча парте кулгал хиннадецаре».

«Са ала безам ба сайна зизаш дезаш хилар, зиза «хьа мишта хул а мишта датI а хьежа безам боагIаш се хилар, — аьлар Англерча Кентерберийски собора настоятела Хьюлетт Джонсона Казахстане вена ше волча хана. — Цхьабакъда, бешарча хьасашка хинна Iац зизаш, вахарца а хул. Массехк итташ шераш хьалхагIа дунен тIа хьахилар Октябро кхелла керда зиза. Юххьанца эсала а зIамига а дар из, цхьабакъда, из сихха доккха хулаши дегIухаши хьаденал, тIаккха сох цу сахьате цун доттагIа а хилар. ХIаьта хIанз укхаза, Алма-Ата, ше мадарра тоаденна долаш гу сона [illegible] зиза. Шун школаш, институташ, Iилмани культурни учрежденеш, шун дерригa вахар — из я зиза теха беш. Из долла хIама сайна бIаргадайна дика хет сона. Айса мел яьккхача хана аз сатийса халкъий вошал оттадаьд оаш».

Белгалдоалаш гIулакх да, хIанз Советски Союза доттагIаша меттел, мичча бесса хилча а бала боацаш цун вахарга хьежаш бараша меттел, антикоммунизма цхьаболча идеологаша а ленински къамий политикана карагIдаьнна доккхий хIамаш бакъ ца де йиш ца хилар. Масала, царех цхьанне, СССР-аи юкъерча Малхбоаленнеи волча «специалиста» дукха ха йоаццаш яздьдар: вокх Юкъерча Малхбоален интеллигенташ биткъига социальни тIоа мара боацача хана, Россерча къамий республикай интеллигенци дукхалга диллача йоккха класс я, шерра лард йолаш я ше дIахо дегIаахара, хIаьта из Iалашду общественни образоване даькъе советски строягара даьнна беркат а хинна латтача лакхерчеи юкъерчеи технически училищаша.

Советски Iаьдал латтача шерашка хьабенача сийлахьча наькъо тешшаме хьахьекхар къамий социалистически содружества сийлахь боккха низи из яха низ кхоачаш хилари. Цу содружествана юкъе вIашагIтехача СССР халкъаша Коммунистически парте кулгалца хьалха латта, социальни Iилма - технически прогресса байракх лаккха айяь хьош йола, индустриальни держава йир цхьан хана тIехьайиса хиннача Россех. Социализм бахьан долаш къовсам лоаттабечеи цун котало дIачIоагIъечеи хана хьахилар шоай экономически лардашкеи общественни уйлашкеи, шоай классови составага а духовни сибатага а диллача буржуазничарел овлангара денз эргаш дола керда, социалистически къамаш. Вай мехкарча халкъий экономически, политически, духовни хьашташ цаIаш хилар общество дегIакхувла боккха низ бола царна юкъера доттагIал, чIоагIдаь хьалъоттадаь йола лард а хинна дIаэттад.

СССР халкъий доттагIала экономически лард — производства средстваш общества доалахьа хилар, боахама социалистически система. Социализмо кхы цIаккха а юха оттарг а доацаш дIадаьккхад производства средствашта хинна частни доал, общество шоайла моастагIал долча классашта екъаш дола из гIулакх, йохаьй бIаьшеренашка лаьтта социальни проблема — дIаьхай эксплуататорски классаши, саго сага эксплуатаци еш дола бахьанаши. Советски обществера эксплуататорски классаш дIаяхарца дIаьннай къамашта юкъе хиннача моастагIала экономически лард. Барт - цхьоагIон гIулакхаш а вIаши юкъера новкъостал а социалистически производственни отношеней ларда тIа леладарах барт тайна цхьа дезал а хинна кхотаденнад вай мехка халкъаш, шоай вахара, шоай кхела бизза бола дай а хинна дIаэттад уж.

СССР халкъий доттагIала политически лард — советски паччахьалкхен строй, вай советски демократи. СССР паччахьалкхе вIашагIйолларо Iалашъю союзни республикай — социалистически къамий вежарий содружестве нийссачарна юкъе нийсса ярий суверенни бокъонаш. Дерригача къамех болча къахьегамхоша Советашка, профессиональни союзашка, кхыча массови общественни организацешка гIолла хьинаре дакъа лоац паччахьалкхен гIулакхашта доал деча, экономикеи культуреи дегIайоалаяра дешаш къоастадеча. СССР гражданашта, цар къамангеи расагеи ца хьожаш, боахама, паччахьалкхен, культурни, общественно-политически вахара дерригача доакъошка социалистически демократе цхьатарра бокъонаш луш хилар дIа а кхайкаду, уж нийсса чакхйоахаргхиларах тешам а лу. Цо магийтац цхьанна а тайпара оттадаь а бокъонашта доазув оттадар, гражданашта, цар расага е къаманга хьежа, цхьаккха тайпа а привилегеш оттаяр, раса е къам тIехлоархIаш, е гоамдеши ца лоархIаши йола пропаганда яр.

СССР халкъий доттагIала идейно-теоретически лард — сийлахь-боккха марксистско - ленински хьехам. Цо къахьегамхошта Iилманца довзийт керда общество хьалъяра наькъаш, идеяца чIоагIбу юкъара коммунистически идеал чакхъяккхар духьа лоаттабеча къовсаме, пролетарски интернационализмана, «Дерригача мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!» яхача дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойн болама деналерча девиза тешаме хургболча уйланца хьалкхебу.

СССР халкъий доттагIал — социалистически общество низ болаши тоалуши хургхилара бола боккха тешам. Вай мехка халкъаш дуккхача шерий опыто тешадаьд, шоай цаI йолча социалистически Даьхен низ цар доттагIала низаца прямопропорциональни хиларах, цхьана лоаттабеча къовсамеи къахьегамеи цар юкъа къахьегилга айхагIа а чакхдоаха гIулакхаш барт тайнагIа а ме хул, вахаро, чурчеи дунен халкъашта юкъерчеи хьалаша шоашта хьалхашка увттадеш дола декхараш толашагIа кхоачашдеш хилар.

СССР халкъий доттагIала боккха низ, из хьаллоаттадеши вIашагIделлаи йолча Коммунистически партена уж мутIахьа хилар къаьстта а дика хьахьекхар Сийлахь - боккха Даймехка тIом лаьттача бирсача хана. Шоай гIаьрахой «Барбаросса» план оттаеш, гитлеровски Германена керте лаьттараштa хетар СССР искусственно къамаш вIашагI а теха хьаяь, кIал лард йоаца, яха низ боацаш йола, цхьа цхьоагIо йоаца «этнически конгломерат» я аьнна. Шоашка сихха мельюлургья аьнна хеташ бар уж Советски Союза паччахьалкхен лардаш, эрсаштеи вай мехкарча кхыча халкъаштеи юкъера юкъ яккха дага хиннабар. Советски бIунашта караенача Геринга «Баьццарча папка» директиваех цхьанне тIадожадора «Германена болча аьттонна прибалтийски мехкашка литовцашта, эстонцашта, латышашта, эрсашта... юкъерча вIашдухьаленех пайда эцилга, къулбехьене вайна болча аьттонна украинцаштеи великороссаштеи... юкъе хила тарлуш йолча вIашдухьаленех пайда эцилга, Кавказе вайна болча аьттонна туземцаштеи — гуржашта, эрмалошта, татараштa — эрсаштеи... юкъерча вIашдухьаленех пайда эцилга...».

Вахаро кIалтIакхайсар фашистски агрессорий бIеха уйлаш. Вай мехка бирса кхерам тIаэттача сахьата цун дерригa халкъаш ноакхош хьалха а даьха шоай социалистически Даьхе лорае дIааиттар, моастагIа эша а ваь, котало яьккхар цар фронте шоай са ца кходеш латарцеи тыле хьинар ца кходеш къахьегарцеи. Маьршача хана хьахинна Советски Союза халкъий тешаме доттагIал, яздаьд цу хана М. И. Калинина, сийрда ала санна гучаиккхар тIом лаьттача шерашка, цо цецбаьхар доазол дехьара вай моастагIий меттел, доттагIий а.

Даьхе кIоарггача безамца езаш хилар, кхерам массанена а цхьатарра тIабоагIилгахи лерхIараш цаIаш долгахи сакхеташ хилар, са ца кходеш моастагIчунца къовсам лоаттабара чIоагIа тIахьехам бар, — из белгало йолаш дар советски республикай халкъаша шоай къонгашка, бIухошка-фронтовикашка даь кхайкаралаш. Ткъо шу дIадахад тIема тIеххьара залпаш яьлча дена, цхьабакъда, тахан а дог тоха ца луш дешалургдолаш дац узбекски халкъо бIухошка-узбекашка дахьийта хинна письмо. «Хьа халкъ, — йоах цу тIа, — Советски Союза кIориг да. Эрсечо, украинца, белоруса, азербайджанца, гуржечо, эрмалочо, таджика туркмена, казаха, киргиза хьоца цхьана 25 шера дийнахь а бус а деш хьалдаьд вай доккха цIа, вай мохк, вай культура... ХIаьта хIанз хьа воккхагIа волча веший—эрсечун цIагIа, хьа вежарий — белорусеи украинцеи — цIагIа чуиккхав германски басмач. Цо дахь мора у, нах хьалъэхкалга а шод а, моцали Iоажали. Цхьабакъда, эрсечун цIа-м — иштта хьа а ма дий!.. Советски Союз — хIаравар шин-ший цIагIа вахе а, кови боахами цхьана а бекъалургбоацаш а бола барт тайна дезал».

Дуккхача къамех лаьтта Советски Эскар беррига турпалаш бола эскар а хинна дIаэттар. СовгIаташ деннача фронтовикашта юкъе 100 совгIача къаман викалаш ба. Советски Союза Турпала цIи еннай 7998 эрсечоа, 2021 украинца, 299 белоруса, 161 татарина, 107 жугатечоа, 96 казаха, 90 гуржечоа, 89 эрмалочоа, 67 узбека, 63 мордвина, 45 чуваша, 44 азербайджанца, 38 башкира, 31 хIиречоа. 16 туркмена, 15 литовца, 15 таджика, 12 киргиза, 12 латыша, 10 комена, 10 удмурда, 9 эстонца, 8 карела, 8 гIалмакхочоа, 6 Iандечоа, 6 черсечоа, 4 абхаза, 2 молдаванина, 2 якута, 1 тувинца, кхы а дуккхача къамех болча викалашта.

Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIемо тешшаме хьахьекхар, духхьал вай мехка халкъаш низ болча Советски Социалистически Республикай Союзе вIашагIкхетари цар доттагIал дохаргдоацаш хилари бахьан долаш мара царна селла бирсача халонех чакхдовла, бIарга ца яйна тайпа халонаш эшае, къиза, дорха, чIоагIа моастагIа хир хоададеш эшаве мега ца хилар. Из дика аьлар Советски Украина къахьегамхошта гитлеровски оккупацех Киев мукъаьяьккхачул тIехьагIа эрсий халкъага шоаш яздаьча письмо тIа. «Таханара ди, — исторически ди, — йоахар письмо тIа. — Тов-бессача стягаца хоздаьча лакхача киевски довкъаш тIа латт тхо малхбоаленгахьа хьежаш. Сийлахь-доккхача эрсий халкъа лаьтташ да цигахьа. Цигахьара енай паргIато. Хьаьта немецкий лоалах мукъаьякхача Киеве цIенача дег тIара хоастам бу оаха цIаккха а лергдоацача эрсийи украински... халкъий вIалла а дохаргдоацача доттагIалаи цхьоагIоннеи. Дерригача халкъаца цхьана бакъду оаха, Украина паргIатои ирази эрсий халкъацарча, дерригача советски халкъашцарча - вежарашцарча йохаргйоацача цхьоагIонах латташ хилар. Дерригача халкъо дув буъ из езеи беркатеи цхьоагIо чIоагIъе. ХIаьта тхоай дув дуне мел доаллача хана васкет а даь юхебут оаха тхоай бераштa, тхоай тIехьенна».

ТIемашка латаш Iодахийтача цIийво чIоагIдаь СССР халкъий доттагIал тIом сецачул тIехьагIарча советски наьха творчески гIулакхий тешаме лард а хинна дIаэттар. Дуккха а шераш эшаргга аьнна хеталора тIемо яь хала човнаш ерзаяраи бохабаь боахам юхаметтаоттабараи. Цхьабакъда, чIоагIача доттагIалца вIашагIдоахкача советски халкъий лоацаца хана вIаштIехьдаьлар из. Овкъара юкъера Феникс гIотташ санна, йохаьчар юха а хьалъэттар низ бола Донбасс, юха а болх бе йолаелар Днепровски ГЭС... ТIемо шоашта даь зе селлара сиха юхаметтаоттале могаргдацар Украинана, Белорусена, Прибалтика республикашта, нагахьа санна дерригача советски халкъаша хьоашал тIехь новкъостал даь хиннадецаре. Москвера, Поволжьера, Уралера, СибаретIара укхаза хьатIаухар промышленни оборудовани, хьу, кхачан продукташ, фабрикаши заводаши, колхозаш а совхозаш а юхаметтаоттаяра, городашкеи юрташкеи лерттIа вахар хилийтара ца хилча ярг мел йоаца дуккха кхыйола хIамаш.

ТIом сецачул тIехьагIарча шерашка вай мехка халкъашта хьалхашка моллагIа декхар эттача а, из кхоачашдеча юкъе царех хIаране шоашкара дакъа лаьцад, хIанз а лоац. ОагIув оагIоца а болаш къовсам лоаттабу цар халкъа боахама планаш кхоачаш а тIеххкоачаш а яр духьа, промышленнии юртбоахамеи производство дIахо айяр духьа, Iилма техника, культура дегIайоалаяр духьа. Керда промышлени центраш хьахиларо, Iалама рузкъаш хьагучадахарои царех пайда эцарои, целинни лаьтташ карадерзадаро, массе тайпа транспорт дегIаккхувларо вай мехка баха нах дикагIа лела боах, новкъостал ду цун халкъашта юкъера бувзамаш шердара. Цхьана къа а хьегаш йоккхий газовий мехкдаьттаи проводаш йохкаш, керда машиннаькъаши тIо-наькъаши дохкаш, фецара наькъаш дехкаши каналаш доахаши бола, бIарчча вIашагIйоахка энергосистемаш хьаеш, релейни, радиои телевизионни линеш ехкаш бола дерригача къамий къахьегамхой интернациональни кхетам луш йола школа йоаккхаш боахк, кердача общества сага оамалех кхувш латт, къаьгагIа а кIоаргагIа а кхетабу цар коммунизм котъяккхар духьа советски халкъо лоаттабеча къовсамера шоай лоархIам.

Хьоашал тIехь деш дола новкъостал белгалдоаккх вежарашха йолча советски республикай къахьегамхоша лелаеча социалистически яхьо. ЧIоагIа беркате да, масала, яхьа хьакъехьарча договорашца чIоагIдаь, дуккха шераш хьалхагIа денз Ивановски меланжевии Ташкентски текстильни комбинатий коллективашта юкъера доттагIал. Цу предприятей коллективашта юкъе айхха бувзам латт, дIа-юха каьхаташ кхухьийт, цар опыт дIа-хьа ийю, вIаши новкъостал ду производственни декхараш кхоачашдеча, даим йоакхо ю къахьегама, вахара, дешара. Шоай казахски новкъостащца яхье баьннача уральски болат лоаладераша царна новкъостал дир болат лоаладара процесс царна Iомаяра, хIаьта Азербайджана мехкдаьттахоша Башкире мехкдаьттахошта Iомайир мехкдаьтта дахара толашагIа йола методаш. Уж тайпа масалаш Iалальмате дукха да.

Революци хилале хьалхагIарча шерашка а тIехьа дуккха итташ шераш хьалха ший сийрда бIарг а ухийташ В. И. Ленина шаьра гуш хиннад къамаш вIаши гаргадоагIаргхилар а хIаьта цул тIехьагIа коммунистически общество хьалъяра процессе къамаш юххера а вIашагIъувrг хилар а. Цо хьахьекхай къаман дешацара ши тенденци. Царех цаI сенах латт аьлча, из латт, тоIадаь доахка халкъаш шоаш низагIа вIашагIтеха хиларах а буржуазни строяна шийна чу латта гIулакхаш бахьан долаш а империалистически мазахи къаман Iазапахи мукъадовла а шоай лоIамера паччахьалкхенаш хьае а гIерташ хиларах, хIаьта шоллагIъяр — къамашта юкъера гIулакхаш дегIаахаро, дунен рынок хьахиларо, цхьа интернациональни капитал хьахиларо къаьст-къаьстача къамий боахамаш цаI болча дерригача дунен боахама доакъош деш хилари, къамашта юкъера йовкъаш кагьярах, къамашта юкъера бувзамаш шердеши чIоагIдеши хиларах. Капитализма хьалхашка кIоаргга вIашдухьаленаш йолаш я уж тенденцеш, хIана аьлча цига къамаш дегIакхувл къамашта юкъера моастагIал чIоагIдара, къамашта доазув увттадара, эгоизма наькъаца. Кхыча тайпара да гIулакх социализме. Цо, В. И. Ленина яздаьчча тайпара, «классови Iазап доаца производство вIашагI а йоллаш, паччахьалкхен берригача члений вахар тоа а деш, цу тайппара бахача наьха «хьаштаща» йиза паргIато лу, хIаьта духхьал из бахьан долаш къамаш гаргадолхилгеи вIашагIъувлгеи аттача а доакхх, Iалальмате сих а ду» (Соч., т. 22, оагI. 310).

Тахан, СССР-е къамий отношенеш дегIаухача кердача этапе, шерра коммунистически общество хьалъеча хана советски халкъий чIоагIеи дохаргдоацеи доттагIал, пролетарски интернационализма принципаш ларде а латташ дола шоай материальни духовни низаш социализма хьалашка тоадалар бахьан долаш тIа-тIа дукхагIа вIаши гаргаух къамаш. Коммунизма материально-технически база хьаяр цу цхьан ханна СССР халкъаш экономически гIулакхашта кхы а дукхагIа гаргакхувлара лард йоллилга а да. Советски республикай боахам массе оагIорахьара дегIакхувлар пайданагIа хургйолча тайпара производстваш дIанийсъяр, Iалама рузкъаех планах пайда ийбар, къахьегам республикашта юкъе социалистически хьисапе бекъилга эргадоахаш тоадар, цар къахьегама низаш вIашагIтохар — цу доллача хIамаша Iалашду ерригача паччахьалкхен юкъара хьашташ хIара республика хьаштанца нийса цхьана тарделга.

КПСС ЦК сентябрьски (1965 шу) Пленумо оттаьча промышленноста ду доал тоадара, промышленни производства планировани эргайоахаш тоаяреи экономически стимулировани чIоагIъяреи программо аьттув бола торонаш лу бIарчча хьайицача берригача мехка а къаьст-къаьстача хIара советски республика а экономика дегIайоалаяра. Ерригача Союза юкъарча, союзно-республикански, республикански министерствашка, хIаьта иштта управленешкеи боахама объединенешкеи а гIолла промышленноста доал дара керда система, союзни паччахьалкхе йола СССР хьаяра принципаша мияхкара я. Кердача системе пайданагIа долча тайпара цхьана тардергда центрера деш дола кулгал а союзни республикай, моттигерча органийи предприятейи инициатива дегIакхувлилга а. Иштта боккхача лоархIаме да планироване, капитальни гIишлошъяра, финансироване, къахьегама, алапе даькъе союзни республикашта керда бокъонаш ялар а.

Юртбоахамеи промышленнии производство дегIайоалаяра тIаерзаяьча КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумий решенеша новкъостал ду болхлойи ахархойи цхьоагIо, СССР халкъий доттагIал дIахо чIоагIдара. Вай мехкарча массе а къамах йолча болхлой класса, колхозни ахархошта, интеллигенцена чIоагIа хьаштдолаш да социалистически паччахьалкхен экономически низ чIоагIбалар, хIана аьлча цунах гу царна шоай материальни хьал-торо лакхъялара, советски обществана массе оагIорахьара прогресс хилара тешам.

Социалистически экономика цахадлаш лакхъялара ларда тIа дIахо дегIаух социалистически къамий политически культурни юкъмоттигаш, цар духовни сибата юкъара оамалаш. ЧIоагIлуш латт халкъий идейни цхьоагIо, чIоагIлу царна юкъера культурни бувзамаш, хIаьта цу гIулакхо новкъостал ду цар культураш вIаши йIаьхий ярай гаргайоалаяраи. ДегIаухаш я вежарашха долча дерригача халкъий толашагIа мел дола культурни хIамаш шийна чулоацаш йола а дерригача советски къамашта цаI йола а интернациональни культура. Ший аргIанна, хIара къаман культурни ганз йIаьхий хул интернациональни оамалехьа дийрза дIадоладеннача кхолламашца.

Социалистически къамаш массе оагIорахьара вIаши дегIалъахар, социальни уж тIа-тIа дукхагIа вIашитара лестар — социализмаи коммунизмаи закономерность. Цунца цхьана къамашта юкъера гIулакхаш дегIаахара аьттув бола объективни хьалаш кхы тIа а тоаде деза цу процесса сакхетаме воздействи ярца, общества вахара массе а доакъошка къамаши народносташи гаргакхувлара хьакъехьа даим йоакхо ярца. Шеко яц, къамашта юкъе лелача гIулакхий даькъе керда проблемаш, цкъаза кхыметтел халонаш а хьалхашка увтта тарлургхиларах, цхьабакъда, уж атта къоастаюлургйолаши дIайоахалургйолаши я. Вешта, лоархIаме да социалистически къамаш дIахо дегIаахара перспективашка хьежжа уж теркалъяр, цIаккха па хувцалуш марксизма-ленинизма идеяшца хьалхле а лелаеш, советски халкъий доттагIал мамогга чIоагIдареи бIарччача цхьан Союзах латта дуккхача къамий паччахьалкхе хиларах тарра СССР дегIаккхувлареи декхарга хьежжа. Коммунистически парте хьех, коммунистически общество хьалъеча хана хьалхашка увтта, къамашта юкъе лелача гIулакхий дерригa дешаш къестаде деза пролетарски интернационализма позице тIара, ленински политика нийсса чакхъяхара ларда тIа, цу хана къамий башхалонаш е Iо а ца хьекхаеш, е тIех а ца йоахаш.

Коммунизм хьалъяра хьаштаща дIадех моллагIча тайпара яле а национализмаи шовинизмаи белгалонашта а царех юхедисараштa а духьала машар боацаш къовсам лоаттабелга. Цхьанна а тайпара ла йиш йоацаш я харцахьа кхетадеш дола «ший» республика хьашташ ерригача паччахьалкхен хьашташта духьалдахарца гучалелхаш йола местничество. КПСС ЦК сентябрьски Пленуме белгалдаьккхар халкъа боахама бокъонца Iилманца, местничествагахьара санна, иштта ведомственностагахьара а еча моллагIча влиянех мукъа дола кулгал данза дарг ца хилар. Парте иштта белгалдоакхх советски республикашка тайп-тайпарча къамех болча болхлошта кхетам балареи царех пайда эцареи гIулакха юкъе а цхьаккха а тайпа къамангахьа озабезам бань хIама хила йиш ца хилар.

ХIанз, хьогге а историна юкъера аракхайсачеи доазол дехьарча шоай империалистически даьй коашка бIенаш а декха Iеш болчеи буржуазни националистех пайда а эцаш, дунен халкъашта юкъера реакци вай мехка халкъашта юкъера гIулакхаш хийра даха гIертача хана, бIарга са санна лораде деза СССР халкъий доттагIал, чIоаггIа духьалъоттанза даргдац кIезиг-дукха а къаманна доазув увттадареи тIехдаьха гIулакхаш леладареи, «къаман традицеш» я яхаш, коммунистически общество хьалъяра новкъарле еш йола тIехьайиса обычеши оамалаши юхаоттаеи искусственно чукхахьеи гIертара традицешта.

СССР халкъий доттагIал чIоагIдар, дерригача къамех бола къахьегамхой, советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи уйланца хьалкхебар — партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацей, ерригача вай общественноста лоархIамегIара гIулакх. Партийни пропаганда, агитаце, кепа йоазон, радио, телевидене, кино, литература, искусства керттера уйла тIайолаш хила деза из.

Фу яхилга да халкъий ленински доттагIала уйланца къахьегамхой хьалкхебар яхар?

Из да берригнешта а дерригача советски халкъашта а цаI йола социалистически Даьхе—Советски Социалистически Республикай Союз, адамленна социализмага бода шерра никъ биллаи хIанз коталонца коммунизм хьалъеш боаллеи Сийлахь-боккхача Октябра мохк — дукхаезаши цунна мутIахьеи хургболча тайпара кхетам балар.

Из да сийлахь - воккхача Ленина, цо хьаяьча Коммунистически парте бIарчча вежарий цхьа дезал а беш кхотадаь СССР дерригa халкъаш революционни, деналерча, къахьегама традицешца хьалкхедар.

Из да СССР дерригa халкъаш доттагIалени вошалеи уйланца, къами расеи гоама хилар ловргдоацача уйланца хьалкхедар.

Из да наха коммунистически сакхетам чубоссабари из дегIакхувлари, социалистически даьхен ираз совдаккхара наьха къахьегам тIаберзабар, хьаштдолчча минута цун лоIами паргIатои лораергйолаш уж чIоагIа кийчбар.

Из да социалистически содружества мехкий къахьегамхошца, дерригача халкъашца вежарий уйла хургйолча сийлахь - йоккхача принципаш тIа, пролетарски интернационализмана мутIахьа хургболча, коммунизма, машара гIулакха, халкъий паргIатон моастагIашца машар хургбоацача уйланца хьалкхебар.

СССР халкъаша кхетаду, вай мехка хьалхашка латта коммунистически общество хьалъяра Iалальмате доккхий декхараш шоаш цхьана оарцагIдаьлча, цхьана къахьийгача, цхьана уйла тIайохийташ хилча мара кхоачашдулург ца хилар. Цу цхьан ханна уж кIоаргга дог тийша да, вежарашха долча СССР социалистически къамий сийлахь - боккхача дезала юкъе а йолаш мара хIара советски республика дIахо тоаялеи чIоагIъяле йиш хург ца хилар. ХIара республика экономикеи культуреи айяра юкъарча гIулакха юкъе хIара республико дакъа доккхагIа ме лоац, доккхагIа хургда цун ший толамаш санна, иштта коммунизм бахьан долаш лоаттабеча къовсамера дерригача советски халкъа толамаш а, низ болашагIа хургья социалистически Даьхе — вай мехка халкъий доттагIлени сийлени чIоагIале, дерригача дунен машара чIоагIале.

Дунен тIа эггара толашагIа йола коммунистически общество хьалъярца, шоай Даьхен экономически низ чIоагIбарца, оборонни низ совбахарца хьаю СССР халкъаша империализмана хьалхашка оттае низ бола духьале, сийленца кхоачашду дерригача мехкий къахьегамхошта хьалхашкара шоай интернациональни декхар. Советски халкъий толамаша совбоах берригача наьха уйла тIаозаш бола марксизма-ленинизма идеяй низ, лакхъю дунен социалистически система авторитет, новкъостал ду капитала Iазапа духьалара, колониализманеи неоколониализманеи духьалара дерригдунен къовсам чIоагIбара.

КПСС XXIII-ча съезда накъа долха вай мехка халкъаш кхы а айхагIа кхоталургда денал долча ший кулгалхочоа — ленински Коммунистически партена гонахьа. Советски халкъий вежарий доттагIал — бохаргбоацача СССР низа тешаме лард, коммунизм хьалъяра дIахьалхакхувла сийлахь - боккха низ.

(1965 шера ноябре арадаьннача № 16 йолча «Коммунист» яхача журнала тIара).

Советски хьайбаш леладерий толамаш

БIарччача мехка хьайбай боахам дегIабоалабар йIаьха а чоалхане а процесс я.

Цудукха хьоаха ца деш дита йиш яц 1965 шера советски хьайбаш леладерашта карагIдаьннараш. ХIанз а йовзаш яц колхозийи совхозийи балха укх шерара йийзза йола итогаш. Цхьабакъда, хIанззе а ала йиш я дулх, шура, фуаш, тха доаккхилга наьха санна дегIаденад, аьнна.

Социалистически юрта боахаме хьайбай продукташ йоахилга дегIадарца цхьана дебадаьд хьайбаш лакхъеннай цар продуктивность. Из къаьгга хьагойт укх цифраша. Мехка гIолла юкъера лаьрхIача январь бетта денз ноябрга кхаччалца 302 килограмм дукхагIа хиннай хIара Iаттагара йоккха шура.

Укх деношка «Нью-Йорк геральд трибюн» яхача газета кIира яьча обзора тIа белгалдир, США лаьттанцарча министерства перхIачох, укх шера эггара хьалха шура яккхара даькъе Советски Союз Америка ВIашагIкхийттача Штател хьалха яьннай, аьнна. ХIаьта цу хоама Советски юрта боахам а гIулакхаш шоаш долчча тайпара хьа а хьокх. Укх шера 60 миллион тонн совгIа шура яьнихай СССР-е. Цо тора хилийтар цун товарность лакхъе а, хIаьта шурий продукташца Советски Союзе баха нах дикагIа Iалашбе а.

Паччахьалкхенга дулх, шура, фуаш санна йола хьайбай продукташ йохкара шера план ханал хьалха кхоачашъяьй колхозашеи совхозашеи. Ноябрь бутт чакхболаш паччахьалкхен заготовительни органаша колхозашкареи совхозашкареи хьайийцад 8,5 миллион тонн хьайбай дулхи коа тIара оалхазараши. 1964 шера хинначул цхьа миллион тонн дукхагIа хул из. 36,2 миллион тонн кийчъяьй шура, из хул соахкарчул 7,2 миллион тонн дукхагIа. 10 миллиард фуъ ийцад, е соахкарчул 2 миллиард совгIа дукхагIа.

Колхозашкареи совхозашкареи хьайбай продукташ хIанз а хьанйеш латт. Паччахьалкхенга хIанзчул тIехьагIа йохка дукха продукци я боахамашка. Хьайбаш леладелга рентабельно хулаш латт яхаш белгалдоах колхозхой собранешка.

БIаьсти шийла хиларо а мехка дукхача районашка ахка йокъал латташ хиларо а лаьгIбалийтабац хьайбашта доакъараш кийчдара болх. Укх шера соахкарчул дукха а дукхагIа доакъараш кийчдаьд колхозашеи совхозашеи. ДикагIа вIаштIехьдаьккхад хьайбаш дорстаделга. Хьайбаш леладеча фермашка дукхача балхашта механизаци яро аьттув боалийт цу деша.

Дулх дIаийдеча паччахьалкхен заготовительни организацеша дика а хеташ белгалдоах юрташкара хьайийду хьайбаш дерста долаш хилар. Городашка бахача нахагеи кхачан индустрегеи кхоачача продукце дикал лакхъеннай. Цу даькъе белггала толамаш даьхад Украина, Эстоне, Литва, Латве, Молдаве, Российски Федераце дукхача областий колхозашеи, совхозашеи.

Советски хьайбаш леладерашта карагIдаьннараша хьагойт юрта боахама дерригa доакъош а, хIаьта цу даькъе хьайбай боахам а дегIабоалабара мел нийса хиннад Коммунистически партеи Советски правительстваи кийчдаь хинна экономически гIулакхаш. Цунца цхьана хьайбаш леладерий балха опыто гучайоах юрта боахам лелабара социалистически система йоккхий торонаши совленаши.

КПСС ЦК мартовски Пленума белгалъяь экономически мероприятеш массанахьа шерра хьаллоацаш хилар хьахьокх укх шера фермай болхлоша, колхозхоша, совхозий болхлоша даьхача толамаша.

Яков УШЕРЕНКО.
АПН-а коментатор.

ДОЛОРЕС ИБАРРУРЕ—70 ШУ

ПАССИОНАРЕ ПОЧТА

«Гора латташ вахачул ура а латташ валар гIойле я!», яха уж кура, дог ураеттаду дешаш дага доагIа вайна. Ткъаь итт шу хьалха уж дешаш аьннад Испане коммунистически парте кулгалхочо новкъоста Долорес Ибаррурe. Фашистски итало-германски интервенташ Мадрида тIаккхача гIерташ хиннача хана аьннад цо уж.

Денал долча испански кхалсага аьнна уж дешаш цу хана денз яьхад французски макеша, гречески партизанаша, Польшаи Голландеи Сопротивлене бIухоша, Алжиреи Вьетнамеи патриоташа, Колумбеи Венесуэлаи лоамашиарча герильераша.

Ткъаьи иттлагIча шерашка баьхача советски наха Iуйрийна газет хьадийлача эггара хьалха гаьнарча Испанера хоамаш лехар. Франкисташца летача цун бIухоша Пассионаре дешаш оалар: «Но пассаран! — Уж чакхбаргбац!». «ТIемах» ловзаш хиннача вай бераша а оалар уж дешаш. Цхьабакъда, массехк шу даьлча Смоленщинаи Подмосковьеи лаьттан тIа гитлеровски танкашта духьал эттача цар цIаькха а ала дийзар уж дешаш.

Дерригача прогрессивни адамлена еза саг я Долорес Ибаррури.

Новкъоста Ибаррурe мукъабаларца цун почтага — Советски Союзера а доазол дехьара а даьхкача письмошка, телеграммашка хьежар АПН-а корреспонденташ.

Кердадарий кепа йоазон агентства царех цхьадараш кепа тох. Испанера даьхнача письмошта кIала инициалаш латт, хIана аьлча уж яздаьр малав хайча уж лувцар кхерам ба.

НАХА МАССАЗА А ДАГА КХОАБАРГЬЯ ХЬО

Хьо сайна бIарам боаццаш дукха езаш хилар а аз хьайх тамаш елга а дIахайта безам ба са. Укх дунен тIа иштта дукха бац хьона тарра бола—денал дола, цIена догуйла йола кхалнах. Хьона тарра-чар дегIаккхувл адамлен прогресси гуманизми. Шераш, бIаьшераш чакхдаргда, дукха хIама хувцалургда, цхьабакъда, наха массаза а дагахкхоабаргья хьо, XX бIаьшерен эггара гIоръьнагIа йола кхалсаг.

М. И. БУЯНОВ,
лор.

Москва.

НАНА ПАССИОНАРИ

Веза деттагI а нана а, Испане Пассионари! Укх дIаяхача бус тIеххьарча кердадарашка — паргIатарча Испане оазага ладийгIар аз. Са ала йиш я XX бIаьшерен Испанечухь эггара толашагIа йола саг хьо я, аьнна. Франко судахошта хьалхашка Хусто Лопеса бакъве яха хье кийча йолга хьахайтар Iа. Нана Пассионари! Хьох доккхал ду оаха!

М. К.

Мурсия.

ХIАРА СОВЕТСКИ САГА КХОАЧАРЪЯР

Дукха еза тха Долорес!

Хьа денал дола дог хIанзчул тIехьагIа а дункхача шерашка детталуш а могаш долаш а хила деза, хIана аьлча из цIена, доттагIенах диза, вай сийлахь-йоккхача идеяна — коммунизмана дIаденна доландаь.

МархIа а йоллаш барт боакхх аз хьона.

Г. ТУРБОВСКАЯ.

Львов.

КХАЛСАГ, НАНА, НЪОВСАМ ЛОАТТАБЕР

1937 шера яьча са йоIо доккхал деш лелаю Долорес яха цIи.

Азеи са сесагои хьа сийна тиллай цох из цIи. ХIанз Волгограда гаьна йоаццаш яхаш я тха йоI, хIаьта тхо из йолча дахача хана тхо хилар сий долча хьа вийий Рубена каша тIа. Еза нана, сагот ца деш хила — советски наха чIоагIа лоархIаш ва къонахчал долаш хинна хьа воI. Цун каша тIа ухача наьха лар хадац.

И. АРСЕНЬЕВ.

Ленинград.

АЗ ТАМАШ Ю ХЬА ДЕНАЛАХ

Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа воI вийнав са. Сайна хала долча хана хьо, хьа вахар дагадох сона, тIаккха йицлу дега тIара чов, тIаккха тамаш ю аз гитлеровцашца хиннача тIем тIа воI вайнача наьна деналах.

З. ЗЫКОВА,
Горячий ключ яха поселок.
(АПН).

КЪАЬНАРЧА ЛОАМИЙ ЧIОЖЕШКА

Укх тIеххьарча шерашка вай республике шерра археологически тоххамаш ду. Цхьаннена тIехьа вож а воаккхаш Нохч-ГIалгIайчен историцара «кIай тIадамаш» дIа а доахаш, Къилбаседа-Кавказски экспедице массехк отрядо тIагIертта тохкаш да шаьрача ухкачеи лоамашка ядачеи районашкара къаьнарча заман памятникаш. Керда эра хьайолаллалехьа VI—V-ча бIаьшерашка Мужиче яхача юрта юххе нах баха ховшар, цигара къаьна кашамаш, юххьанцарча аьшка Серженъ-Юрта нах баха ховшар, Бумат яхача юрта юххе доахка тайп-тайпарча ханашкара дуккха боарзаш, юкъера бIаьшере чакхйоалача ханара шоаш моргаш кхы хургдоаца шоай тайпарара нохчийи гIалгIайи архитектурни памятникаш санна йола объекташ хIанз йовзаш я Къилбаседа Кавказа доазонал гаьнна арахьа, хIаьта царех нонагIа дараш Iомадеши дувцаши да дунен халкъий археологий форумашка Риме, Калькутте, Бейруте. Укх тIеххьарча шерашка Нохч-ГIалгIайченерча дIаяхача заман памятникашта Iилман теркам сов чIоагIа тIабахарца, «Iилма» яхача издательства лаьрхIадар Нохч-ГIалгIайчен дIадахача хIамаехи цун халкъехи дола популярни книжка арахеца.

Цу тайпара книжка хIанз арадаьннад. Из яздаьд вай мехка хьалха хинна хIамаш 10 шера чухь ше Iомадаь волча археолога-кавказоведа В. И. Марковина. «Аргунеи Фортангеи чIожашка» аьнна цIи йола из книжка арахийцад «Дунен культура историцара» яхача серех. Мадарра аьлча, лерттIе Iомаде доагIаш да Аргунеи Фортангеи чIожеш, хIана аьлча вайнаьха лоархIамера исторически юкъамоттигаши, Кавказски перешейка цу дегькъ тIа массаза баьхача наьха—нохчийи гIалгIайи лакхача а самобытни а культура кхуврчаши уж хилар бахьан.

Боккъалдар аьлча, книжка автор могаде доагIаш гIулакх да, дукхагIча даькъе цу шин чIожашкара памятникаш ларде а уттадеш ерригача Нохч-ГIалгIайчени кхыметтел Кавказеи исторически хIамаш шерра цо дувцарах.

ЦIенхаштта уйла еш, массадола хIама нийса тохкаш, Iилманца бакъдеш дика чулоацам бола книжка язде атта дац. Цхьабакъда, Iилмахо-археолог дика лоархIаваьв цу декхарах. Дуккхача книжкаш дешараштa лаьрхIа да из, цун стиль кхетаеши дикеи я, шортта сурташ а да цу тIа. Цхьабакъда, массарел керттердар да, шерра Iомадаьча дуккхача памятникашта юкъера эггара къаьгагIа, белгалагIа, теркамегIа дараш В. И. Марковина ший книжкана харжа хайнилга. Цо торо хилийтай дукха боккха боацача балха тIа (125 оагI.) гIана тIехьа гIа а боаккхаш къаьнарча заман кхеран бIаьшерегара (50.000 шу хьалха) тIехьагIо хиннача юкъерча бIаьшерега кхаччалца (XVII—XVIII вв.) моттигерча историе ерригa этапаш зе.

Книжка тIа дувц Нохч-ГIалгIайчене Казеной яхача юртаи Дошлакъий-Юртаи юххе кхеран бIаьшererча замалахьара хьалхара хIамаш мишта кораьй. ДIатIахьежача цхьа гIожа долча кхерах даьча дагараша, скребкаша, нуклеусаша, урса хьисаперча пластинаша чIоагIа тешал ду, первобытни нах Къилбаседа Кавказа территори караерзае болабеннача гаьнна хьалха дIаяхача замалахь денз республика лоаман районашка нах баьха хилара. Цу хана денз, 50.000 шу совгIа йолча хана нах баьхаб Нохч-ГIалгIайчен чIожашка.

ЧIоагIа теркам тIаозаш ба «Бумат яхача юрта юххерча боарзий къайленаш» яха книжка корта. Цу тIа дувц ГIалгIайченеи Нохчийченеи доазон тIа къаьнарча маьлхарча кашамашкара археологашта кораьча башха-дикача хIамаех. Массехк эзараш шерашка тайп-тайпарча тайпайи къамийи кашамаш хиннад Буматара гувнаш. ХIанз, замай вампала оагIош хьаехкача хана историкаш тохкаш ба Кавказски халкъий моттигерча даьша дита «майкопски» культура оалаш дола кашмаши, талгIена тIехьа талгIи а йолаш къилбаседагахьара Предкавказье хьаихача степнякий-кочевникий этнически группай кашамаши.

Дешараштa книжка тIа кораедоагIаргда лоаман Нохчашкахьа Асланбек-Шерипов яхача юрта юххе кашамаш оахкаш даьча лоархIамерча тохкамех яздаьри кердача эра 1-ча эзар шерарча событей хьакъехьара хоамаши. Цхьабакъда, доагIаш ма хиллара, автора керттера теркам тIабахийтаб юкъерча бIаьшерашкара республика памятникаш тахкара. В. И. Марковина ше техкача Советское, Гатын-Кале яхача юрташта юххерча кашамаша довзийтад вайнаьха дай металлургеи металлообработкеи боарам лакха хиларах, цар дына тешамах, духовни культурах, цар арахьарча дуненца хиннача буезамех дола хIамаш.

Долчча бесса язду В. И. Марковина архитектурни памятникехбашха-дика яьча нохчийи гIалгIайи нах чубахачеи тIемеи гIалех, вIовнех, скепех, святилинах, храмех. Авторо иштта теркам тIабахийтар кхетадеш да: Нохч-ГIалгIай архитектура лаьрхIа Iомаяра дика кечам а баь, цо ше хьа а йийлай, яз а яьй, Iома а яьй массехк итташ юкъерча бIаьшererча архитекторий образецаш. Цу книжка тIа вайна хьалхашка отт, къахетам боацача татаро-монгольски ордингех лоамашка хьула ца белча а ца боалаш, шоай даьхе лораяра говзал тIайохийташ лоамароша дуккха вIовнаш, пенаш, чIоагIаленаш, мадарра аьлча башха-дика архитектурни комплексаш хьалъяьча ханара вайнаьха турпалерча историе сийлен оагIош. Хой, Iушкалой, Дере, Оалкам, ТIергам яхача юрташта юххе яьгIа тIавохалургвоаца вIовнаши, Аргунеи Фортангеи чIожашкара бIарчча гIапаши В. И. Марковина ювц царца дувзаденна дола халкъа легендаши багахбувцамаши доаладеш, археологий даннеш къаьнарча историкий свидетельствашцеи этнографически материалашцеи вIаши нийс а еш. МукIарал де доагIа вайнаьха архитектурах дола кортош книжка тIа массарал дикагIа хилара.

Книжка тIеххьара корта хетабаь ба бусалба наьха памятникашта, Iилман факташ хиларца атеистически болх дIабахьара из книжка пайдане да пропагандисташта.

Ала деза В. И. Марковина книжка тIа цхьадола кхоачамбоацараш хилар. Цхьабакъда, уж зуврдац специалиста бIарго мара. Из книжка боккхача безамца дешаргда дуккхачар. Царна довзаргда Нохч-ГIалгIайчен дIаяхача заман вахарахи, цига массаза баьхача нахах — нохчехи гIалгIаехи дола сакъердаме хIамаш.

В. ВИНОГРАДОВ,
археолог.

Доазол дехьара

Шолоховга дайта письмо

ДЕЛИ, 7 декабрь. (ТАСС). Индевоккхача 70 писателеи поэтеи Ерригиндийски машара совета цIерах Михаил Шолоховга письмо дайтад, Нобелевски премиин хьожаярах советси писатель чIоагIа даькъала вувцаши из Инде хьехаши.

«Хьа произведенеша, — йоах письмо тIа, — чIоагIа влияни ю дерригача дунен тIарча прогрессивни писателаштеи уйлаш йолча нахаи. Йоккхача говзалца хьахьекхаб цар тIа социалистически общество хьалъяр духьа лоаттабаь турпалера къовсам».

ХIАНЗ ШОЛХЕНЦА ТIАДАХИЙТА ДЕЗА НИЗАШ

ПАРИЖ, 7 декабрь. (ТАСС). «Iаьдал цхьан бе доалладара режим чIоагIа кийшай», — язду «Юманите» яхача газета тIа язъяьча ший передовой статья тIа цун директора Этельен Фажона президентски хоржамий хьалхарча туре яьча голосоване итогаш ше йоашхаш.

Из эшара лоархIама мах бар духьа, йоах цо, дагадоха деза, паччахьалкхенна керте латтачун полномочеш 1958 шера харжархоех 80 проценто могаяь хилари хIаьта 1962 шера референдуме цунна тIехьа 62 процент голосаш мара хинна ца хилари.

«Кхадж тоссача цхьаькха лоархIаме гIулакх а дар, — йоах дIахо Фажона, — Франсуа Миттерана кандидатурана тIехьа миллионаш а миллионаш а голосаш хинна хилар. Демократически союзагара кандидат аьттув боалаш хилар гуш да коммунистий влияни хоадамболлаш йолча Парижа гонахьенашка меттел, коммунисташ, социалисташ кхыбола республиканцаш чIоагIа болчеи цар партеша цунна тIехьа кампанеш лелаяьчеи моттигашка а. Иштта городашка санна да из юрташкарча коммунашка а».

Иштта да, йоах Фажона, Франце халкъа бокъонца йолеи новаторски республика хьаяра перспектива хьаелла йолаяьча демократически союзах даьнна хьалхара беркат.

Берригача депутаташа, язду Фажона, хIанз голосоване шоллагIа тур йолалуча хана шолхенца тIадахийта деза шоай низаш Франсуа Миттерана кандидатура кхы а дукхагIча наха хьаллоацилга Iалашдар духьа. Фажона белгалдоаккх, Леканюэна тIехьа кхадж тоссаш хиннача цхьаболча харжархошта цу тайппара хIанзарча режима духьалбовла шоай йиш хург ма йий аьнна хийтта хилар. Цу режима духьалбовла йиш хургья царга хIанз Миттерана тIехьа кхадж тоссе.

Сукарно даь къамаьл

ДЖАКАРТА, 7 декабрь. (ТАСС). Селхан халкъа консультативни конгресса ханна кулгалдара вIашагIкхийтта сесси хьаеллача ше къамаьл деш, президента Сукарнос аьлар, — моллагIа из вале а, индонезийски революци аьттехьа лостае гIертачун мехкарча дерригача прогрессивни низашца гIулакх хила дезаргда.

«Шоаш аьрдехьара ба аьнна тхо теша а даь, цу цхьан ханна эзараш нах лувцаши набахта бехкаши бараш, — мадарра аьлча уж аьрдехьарбараш бац, аьттехьарбараш ба», — аьлар Сукарнос. Президента белгалдаькхар, «30-ча сентября болама» хьакъехьа решени тIаацача хана ше шин принципа тIехьа хургхилар: индонезийски революци аьрдехьара хила а индонезийски къам цхьоагIо йолаш хила а деза.

«Янки, яхийта тха мехкара!», — яхаш американски оккупанташка пхьарч ув эгIазбахача доминиканкаша. Кхыча мехкарча интервенцена духьала дуккха демонстрацеш хул Доминикански республика столице Сант-Доминге.

Пренса Латина сурт — ТАСС.

ЦIАЬКХА АВАРИ ЯЬЙ

НЬЮ-ЙОРК, 7 декабрь. (ТАСС). Техас яхача штатера 34 эзар саг электричество йоацаш висар селхан. Техасера ЮПИ корреспондента беча хоамах, передачай высоковольтни лини йохарах телхаб энергосистема болх. Цхьан бетта хIанз кхозлагIа из йоккха авари хиннай ВIашагIкхийттача Штатий энергосистеме.

ХАЛКЪА ЧIИРЛЕХАРАША ЕТТА ХIАМАШ

ДАКАР. (АПН корр.). Португальски командоване ший хур ду, колониальни тIем тIа котало яккха, дукхагIбараш казармай чIоагIалоний доазонел тIехбовла ца ловш болча шоай салтий юхаювлаш латта уйлаш соцае гIерташ. Африканцех шоашта чуоттаргбараш низагIа тIехьабаха, маьрша нах чубехка «стратегически поселенеш» оалаш йола концентрационни лагераш яхка гIерт колонизатораш. Цу хьакъехьа дувц «португальски» Гвинея а Зелени Мыса гIайрений а лоIам бахьан долаш лоаттабеча къовсама Африкански парте (ПАИГК) коммюнике тIа.

Коммюнике тIа йоалаю карателий керда тактика чакх ца йоалаш йисара тешал деш йола факташ. Мехка малхбоаленерча Габу яхача районе халкъа эскара доакъсша укх тIеххьарча цхьан бетта 20 стратегически поселени йоха а яь, моттигера баха нах мукъабаьхаб. Къилбаседамалхбузене, Сан-Домингос яхача районе, ПАИГК-а доакъоша чIоагIа зенаш даьд португальски отрядашта. БIаь совгIа салте чов яь юкъера ваьккхав, дукха тIема кхоачам карабенаб. Мехка къулбехьене мукъаяьхача районех цхьан района территорерча Кубумба яхача порте карателаш Iобосса гIортарах хIама хиланзар.

Ноябрь бутт болабеннача юххье авиации флоти тIа а хийца Беданда яхача мукъаяьккхача района гIаьрахошха дов доладир салазаровцаша. Напалмови бомбаш чуйиитта 6 юрт йоха а йир, йоага а йир. Цхьабакъда, ПАИГК-а бIухоша ялх салте ве а вуэш, ши самолет толха а еш, юхатехар десанта атакаш. Юрташка баьха нах шоай ханнахьа дIакхолха а баь, зе ца хулаш кIалхарбаьлар.

Хозахета доаха дог

КОПЕНГАГЕН. (АПН корр.). «Ланд ог фольк» яача берий газето беча хоамах, Дане оборона министра В. Грамеи тIема-форда флота командованеи фольктингагара (парламентагара) дехар даьд кемашта модернизаци яра 27,5 миллион крон ахча хьахецадалар аьнна.

Цул хьалхагIа лийрхIад, дIадодачох нийсса ах ВIашагIкхийттача Штаташа шоашта дIатIаэцаргдолаш дар. Цхьабакъда, из хозахета доахаш дог дар! ХьалхагIа санна намаьрша хиланзар Пентагон, хIана аьлча кхы тIа а зенаш де дезаш бар Вьетнамера тIом, цудухьа НАТО-га гIолларча ший зIамагIа волча партнера ахча хьахеца тиганзар цо.

ЧIоагIа къийсачул тIехьагIа финансови комиссе лаьрхIар оборона министерства даь дехар дIахо дувцийта фольктинга партийни группашка дIадала.

Харцо чакхъяланзар

Малхбузенберлински газетий хьалхарча оагIонашка «Военни гIулакха тIара саг вадар», «Шалоацабеннача каналах чакхваьннав» аьнна бIарг тIаоттаргболаш керте даьча йоазонашта кIал кепа теха репортажаш яр укх денношка. Цар тIа дувцар Тельтов-канала йисте веррига вошаваь а гIоравaь а волаш саг кораваьв яхаш. Цигга шийна тIаккхаьчача репортерашка гIоравaьчо аьннад, се ГДР Халкъа эскара ефрейтор ва а мотт сона, хIаьта Малхбузен Берлине санна кIалхарвала моттиг ялар а дех аз. «Ведда веначун» гIулакха сихха оарцагIа а даьнна, дикагIа йолча цхьан больнице Iовиллар из малхбузенберлински Iаьдалаша.

Цигга юххера а гучадаьлар «пресса турпал» малхбузен-берлински подданство йолаш а ФРГ уголовни полице картатека тIа дукхача хана денз дIаязваь а хилар. Тельтов-каналера «веддар» дехьавоалаш хиннавац, зуламхочоа тIехьалела малхбузенберлински полицейскеш тIакхе боахкача хана берда тIара чукхоссавенна хиннав.

Безам бале а беце а — къар ца делча даланзар малхбузенберлински газеташ. Цар, хьалхарча оагIош тIа техадеце а, кепа теха арабаьккхар юххьанца дийца харцдар харцдеш бола хоам. Харцон когаш лоаца да, царца гаьна вохалургвац

А. ЖОЛКВЕР.
(АПН—Радио).

Малхбузен Берлин.

Москвичашта дика йовзаш я «Большевичка» яхача фирма арахеца костюмаш. Уж дикеи товши я. Ши шу хьалха болх бе дIайолаенначa фирма арахеца хIамаш ийдархоша чIоагIа хоатташ я. Кердача хьисапе вIаштIехьъяьккхай производствои планировании. Духхьала торгови системаца яьча договорага хьежжа я фирма предприяте производственни программа. Предприятеша-поставщикаша, продукци арахецача предприятеша, тикаша кхаь оагIорахьара отношенеш чIоагIйир.

Ийдархоша хоатташ хиларга хьежжа тика заказ ду фирмага модах бос болчеи фасонеи костюмашта. Фирма хьадех текстильщикашкара из кIада. Фирма бувзам лоаттабу 39 текстильни фабрикашца. Экспериментальни цеха конструкторашa кийч а еш производства юкъекхухь барзкъий хIанзара моделаш.

Кердача хьисапе лу хьабаьча балхах ахча а. Фирма фабрикашкарча хIара болхлочо беррига теркам тIабахийтаб арахецача продукце дикал лакхъяраи цунга дIабода мах лохбараи. ДIахо йодача хана предприяте экономически бувзамаш эргадахара, тоадара болх беш ба экономика лабораторе болхлой, царна юкъе ба плановикаш, технологаш. ХIанзара керттера проблема я хIара цехе хозрасчета система вIаштIехьъяьккхар. Цу системах пайда баргба ийдархошта. Планировани яри производство вIаштIехьъяккхари — кердача лагIа тIа, КПСС ЦК сентябрьски Пленуме оттадьча хьисапе, — иштта да керттера цхьа декхар. ХIара керда модель ювц художникий-модельерий коллективо. Ер товш йола костюм производстве арахеца йолалургья 1966-ча шера.

Л. Портереи М. Редькинеи сурт.
ТАСС фотохроника.

ХАРЖА ОТТАВАЬВ

Укх деношка Ачхой-Мартана районни культура ЦIагIа дукха болхлойи гIулакхера нахи гулбеннабар. Царна хьалхашка къамаьл деш хилар Ачхой-Мартана къахьегамхой депутатий райисполкома председатела заместитель И. А. Сатайкин. Цо дийцар халкъа суде хургдолча хоржамий положенех «Новосельский» совхоза къахьегамхой коллектива Ачхой-Мартана района халкъа суде харжа оттаваьча Дербишев Iаддал-Рашидах лаьца.

1935-ча шера денз судаи прокуратураи органашка болх беш хьавоагIа нов. Дербишев. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа хиннав, юртеи районеи общественни организацей балха юкъе хьинаре дакъа лоацаш ва къахьегамхой депутатий юртеи районеи Совета депутат вола Iаддал-Рашид. «Знание» яхача общества лектор волча цо районе бахача наха хьалхашка къамаьлаш ду. Халкъа суде хержача практически шийн балхаца района къахьегамхошта юкъе ший сий дайта хов цунна.

Дербишева кандидатура геттара раьза а болаш юкъарча собранешка тIаийцар «Лермонтовский» совхоза механизатораша, хьайбаш, оалхазараш леладераша. Гулбеннараштa хьалхашка къамаьл дир района учреждений общественни организацейи викалаша А. Музаева, С. Темирбулатова, В. Дзейтова, кхычар.

А. ВОЛОВЩИКОВ.

ТХА КЛУБАШКА САКЪЕРДАМЕ Я

Укх шера Наьсарен района культура ЩIеной болхлоша кийч а яь чакхъяьккхай тайп-тайпарча темаех йола 38 сайре. Цул совгIа, духхьала кагирхошта лаьрхIа сайренаш а хиннай.

Дика вIаштIехьъяьха яр В. Евлоев заведующи волча Iаьлий-Юртарча клубе хинна сайренаш. Иштта дукха ха йоаццаш укхаза хилар клуба болхлоша юрта интеллигенцеца цхьана кийчъяь «Хаттарийи жопийи» «Хоастам хилба хьайбаш леладерашта» аьнначеи темаех йола сайренаш. ХIаьта Экажкъонгий-Юртарча клубе хиннача сайренга вIашагIкхийтта хилар балха дикагIа опыт йола хьажкIаш леладераш. Цига цар дийцар шоай балхах лаьца. Масала гулбенначарна хьалхашка къамаьл дир механизировании звено звеньевойс Б. Итазова, хьажкIаш лелаеча Ю. Аушева, кхычар.

ХIанз а тIехьа къахьегамхой дагар ца йоалаш я цу клубе «Хоастам хилба Советски Эскара» аьннача темах Советски Эскара денна хетаяь хинна сайре. Цига къамаьлаш деш хилар Граждански тIем тIа дакъа лоацаш хинна къаьна партизанаш К. Сапралиев, М. Арапиев, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа хинна А. Дударов, кхыбараш.

Дукха ха йоаццаш «Назрановский» совхоза Альтиевски отделене коммунистически къахьегама цIи лелаеча шурий-товарни ферме доярка ди деэдеш чIоагIа сакъердаме яр. Района цикагIа бола доаркаш Барахоева, Чиниева, Мальсагова шоай балха опыт ювцаш бар. Сайре чакхйоаллаш районни культура ЦIен коллективо художественни самодеятельноста концерт оттадир.

Ювцанза яргьяц района культура ШагIа дукха ха йоаццаш вIаштIехьъяьккха хинна торжественни обряд. 16 шу дизача 16 йиIигаи кIаьнкаи паспорташ луш вIашагIкхийтта дукха нах бар. Царна уж дIалуш къамаьл дир Наьсарен райисполкома председатела заместитела нов. А. Мержоева, ВЛКСМ районни комитета секретара Ю. Арапиева, къаьнача коммунисташа. Цул тIехьагIа даьша - ноаноша шоай берашта совгIаташ делар, хIаьта школашкара баьхкача пионераша зизаш а делар.

ХIанз района клубашка художественни самодеятельноста кружокаш вIашагIйоххкаш латт. ДукхагIйолча клубай коллективаш художественни самодеятельноста республикански VII-ча хьажарга кийчлуш я.

Цу хьакъехьа а культпросветбалха кхыдола дешаш дувцаш а яр укх деношка района культпросветучрежденей болхлой шин дийнахьа хинна семинар. ШоллагIча дийнахьа семинаре дакъа лоацаш хиннараш Сунженски районе баха хилар. Района дикагIйолча клубашка а ухаш дIайинхьар цар шоай занятеш.

Цу семинарех шинна района культпросветучрежденей болхлошта дика пайда баьлар.

А. МИСЛАУРОВ,
Наьсарен района культотдела заведующи.

Вагонникаш дешаш ба

Грозненски вагонникай клубе технически кабинет я. Укхаза даим дешаш хул вагоний осмотрщикаш, промывальщикаш слесараш, бригадираш.

Дешархошта лаьрхIа тайп-тайпара экспонаташ, макеташ я. Царна юкъе я пассажирски грузовии вагонаш, цистернаш, вагонни тележкаш, кхыдар.

Хоза кийчъяь я тайп-тайпара стендаш. Масала, «керда автотормозни система», «къахьегама дикагIа йола методаш»; «изобретательствои рационализации», «вагонашта ремонт еча кхерамзлен техника», кхыяраш.

С. ВОРОНИН.

ТОАДАР

7-ча декабре арадаьннача «Сердало» тIа кепа техача «Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах болча информационни хоама тIа» «Пленумо КПСС ЦК Президиума члений кандидаталла хержар В. В. Щербицкий» аьнна язде дезача «Президиума» яха дош ца яздеш дисад редакце болхлой бехках.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа, хьажа

9-гIа декабрь, 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — «Нохч-ГIалгIайчен лаьтта леладерхо» яха передача (гIалгIай меттала) 6.45 — РВ-23-и УКВ-а хьалхарча программен — музыкальни антракт. 6.45 — Городерча сете гIолла хоамаши ашарий антракти. 7.10 — «Грозненский рабочийи» «Комсомольское племяи» яхача газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.20 — «Сердало» газета обзор. 8.30 — Музыка. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала). 15.00— Микрофона хьалхашка къона музыканташ. Концерт. 15.30 — «Сентябрьски Пленума решенеш — вахара юкъе» беседа (гIалгIай меттала). 15.45 — «Ужаш сатийна боацарий племя я» очерк (эрсий меттала). 16.00 — «Индустриальни Нохч-ГIалгIайче» (эрсий меттала). 16.15 — «Къонал» яха радиожурнал (эрсий меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — Юрта боахама къахьегамхошта дола концерт. 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — Телевизионни кердадараш (гIалгIай меттала). 18.35 — Гойтара агитаце тIахьех (гIалгIай меттала репортаж). 18.45 — Октябра 50 шерага. 19.00 — «Уйла яр» художественни фильм. 20.25 — «УнахцIено» яха телевизионни журнал. 20.55 — Телевизионни кердадараш. 21.10 — Iилма-популярни фильмай сборник.

Город Грозне, Шаумяна цIерах йолча улицагIа № 9 «а», яхача гражданкас **Гайнутдинова** Леонора Дмитриевнас суде деннад город Целинограде, Целиноградски улицагIа 108, вахача ший марагара **Гайнутдинов** Митхат Лафитовичагара ше хьаяларах дола дош.

Дош дувцаргда город Целинограда халкъа суде.

Город Грозне, Пензенски улицагIа 35, кв. 5 вахача гражданина **Незамудинов** Азамат Незамудиновича суде деннад цу адресах яхаш йола ший сесаг **Кабанова** Клавдия Ивановна ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда город Грозне, Заводской района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЩIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахарен, промышленнии, юртбоахамен, культураи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря—2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05566. Заказ № 6773.